

NAIXEMENT

Publicació de la Federació Catalana de Pessebristes • Número 1 • Desembre 2010

Naixement. Número 1, desembre 2010

Publicació de la Federació Catalana de Pessebristes

Dipòsit legal: B-45.695-2010

Edita: Federació Catalana de Pessebristes

Carrer Església, 13 baixos - 08800 Vilanova i la Geltrú

e-mail: catpessebres@gmail.com - www.pessebrescat.org

Direcció de la revista: Andreu Coll

Equip editorial: Josep Porta, Núria Garcia, Carles Tarragó,
Antoni Garí, Julià Arjona, Albert Català.

Disseny, maquetació i impressió: Impremta Falcó, Sant Pere de Ribes

Imatge de la portada: Josep Traité i Compte

Prohibida la reproducció total o parcial de qualsevol article i/o fotografies sense el permís exprés de la Federació Catalana de Pessebristes.

Amb el suport de:

**Generalitat
de Catalunya**

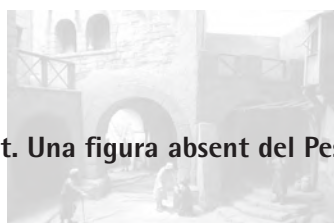
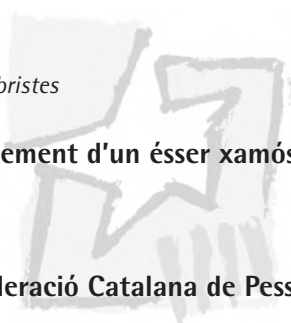

NAIXEMENT

Publicació de la Federació Catalana de Pessebristes • Número 1 • Desembre 2010

Sumari

- 4 Editorial**
Federació Catalana de Pessebristes
- 5 "La bona nova del naixement d'un ésser xamós"**
J. Ruyra *La parada*
Josep Porta i Saburit
- 6 25è aniversari de la Federació Catalana de Pessebristes**
Ernest Benach i Pascual
- 7 Salutacions senyors...**
Iñigo Bastida Baños
- 8 La religiositat del pessebre**
Jaume Pujol Balcells
- 10 El pessebre dins d'una cultura viva**
Muriel Casals
- 12 Les dues vies del pessebrisme**
Salvador Cardús i Ros
- 14 El cicle de Nadal valencià**
Josep Vicent Frechina
- 16 Ara ve Nadal!**
Margalida Bover
- 18 La Mare de Déu de la Llet. Una figura absent del Pessebre**
Josefina Roma
- 20 La força del pessebre**
Pier Luigi Bombelli
- 24 Nadal a Anglaterra**
Montse Guibernau i Berdún
- 26 Pessebristes poetes**
Joan Soler i Amigó
- 28 Els moros del Nadal**
Jan Grau
- 30 De quan la realitat virtual era el pessebre**
Francesc-Marc Álvaro
- 32 Temps de pessebres**
Maria Barbal
- 33 Música de Nadal**
Xavier Orriols i Sendra

Cada any quan s'acosten les festes de Nadal els pessebristes estem davant d'un dels moments més importants, ja que arriben els dies on s'ha de donar a conèixer tota la feina feta al llarg de tants mesos, però aquesta vegada s'escau que ens trobem enmig dels actes de celebració dels 25 Anys de la Fundació de la Federació Catalana de Pessebristes, que durant tot aquest any s'han anat portant a terme en diferents ciutats del nostre país i que s'acabarà el proper 2 de febrer de 2011 (dia de La Candelera) tancant així tots els actes programats per aquest esdeveniment.

Aprofitant el bon moment que estem passant, amb molta participació als cursos organitzats per totes les entitats Federades, la creació de noves associacions arreu, la bona acceptació per part d'escoles i visitants a les exposicions del retallable que cada Nadal es crea per donar a conèixer una de les tradicions més arrelades a casa nostra com és la de fer el "Pessebre".

Per tot això estem molt contents de poder-vos presentar avui una nova publicació "NAIXEMENT" que pretén ser una revista de debat, justament en el moment que estem commemorant el primer quart de segle des d'aquell llunyà 1985, on catorze agrupacions van fer el primer pas. Avui més de cinquanta són les que pertanyen a la federació.

Així doncs volem aprofitar l'avinentesa per desitjar-vos que tingueu un Bon Nadal i un millor Any Nou, aquests són els nostres desitjos de felicitat per tots els que feu que el noble art del pesebre sigui conegut al món. ♦

“La bona nova del naixement d'un ésser xamós”

J. Ruyra *La parada*

Josep Porta i Saburit

President de la Federació Catalana de Pessebristes

Tot naixement és producte d'un acte d'amor, d'un acte d'amor i d'un llarg procés de gestació. La revista que ara teniu a les mans n'és la prova. I com sigui que la paternitat (i maternitat!) la comparteixen una cinquantena llarga d'il·lusionades associacions, el seu devenir serà com augur en les antigues profecies als nascuts en diumenge, venturós, llarg, enlluernador.

Una nova publicació en català és una aposta decidida per afermar una ferma voluntat de país, escaient fer notar que el mot naixement prové del llatí *nascere*, i d'aquesta paraula també en deriva, entre altres, nació, Nadal, nadó, natura i natural. Vet aquí a que ens agermana el projecte, ara realitat, del nom triat per la revista de la Federació. Som, per definició, còmplices des d'una comunitat d'individus amb uns determinats vincles i una voluntat comuna a aquella propietat que escau a les persones que actuen de manera franca, sense artifici.

Afegim una baula a quelcom que associem a descoberta, il·lusió, i és un repte que a tots ens plau. Ens agermanen expressions com el primer doll d'aigua d'un riu o l'esplet d'una deessa, Venus, encantadora per la seva combinació de bellesa i frescor que encara no s'ha adonat del seu poder. Ben segur que hi estarem freqüent amb la mateixa intensitat. No és un auguri, és una certesa amb entusiastes valedors com els que signen aquest primer exemplar.

Acabo amb un altre fragment de *La parada* del mestre Ruyra que reflecteix l'estat d'ànim de tots els compromesos: “Quina major alegria dintre tot el meu ésser”. ♦

25è aniversari de la Federació Catalana de Pessebristes

Ernest Benach i Pascual

President del Parlament de Catalunya

Enhorabona per aquest aniversari. El vint-i-cinc és un número rodó que us converteix en una associació històrica i que demostra que l'activitat continuada tots aquests anys és fruit del vostre compromís amb la tradició i la cultura popular del país.

Per gairebé tots nosaltres, el Nadal és un període de l'any associat a la il·lusió i el Pessebre n'és la màxima expressió. El bou, la mula, el Nen Jesús i el caganer, que és una figura molt nostra que ha perviscut en el temps i s'ha sabut adaptar a l'actualitat amb humor. Però el Pessebre és molt més que tot això: és cultura, és creació i és treball artesà que es lliga de generació en generació. La representació del Pessebre –tant si és elaborada per la mà d'un expert com per un infant que s'inicia– és una expressió entranyable. I ho és perquè ens trasllada a la pròpia experiència familiar, però també perquè sabem que és un tret cultural propi que compartim amb molts altres. Forma part de la nostra identitat.

Les tradicions catalanes, i el pessebrisme n'és una de ben significativa, són els nostres vincles amb el passat i són, també, una manera singular de fer-nos presents al món com a poble.

Us encoratjo, doncs, a mantenir aquesta flama encesa per molts anys més. En aquest sentit, em plau veure el naixement d'aquesta nova publicació que ha d'apropar a tots aquells que trebal·leu per fer-ho possible.

Us desitjo, de tot cor, un bon Nadal. ♦

Salutacions senyors...

Iñigo Bastida Baños

President de la Federación Española de Belenistas

Pau i benaurança, estimats germans i amics de la Federació Catalana de Pessebristes,

En aquesta primera ocasió en què us saludo com a President de la Federación Española de Belenistas, no puc deixar de fer-ho fent servir la lletra de l'Agur Jaunak, composada per D. José Olaizola Gabarain, i que és una de les més belles cançons que tenim al País Basc. La cançó vol descriure el respecte que se li té a la meua terra al proïsme, sigui conegut o desconegut.

Diu així:

*Agur Jaunak,
Jaunak agur.
Agur t'erdí
Danak Jainkoak einak gire
zuek eta bai gu ere.
Agur Jaunak, agur,
agur t'erdí.
Hemen gera.*

La seva traducció aproximada fóra:

Salutacions senyors,
Senyors, salutacions.
Salutació i mitja (Moltes salutacions).
Tots som fets per Déu,
tant vosaltres com nosaltres.
Salutacions senyors, salutacions,
Moltes salutacions.
Aquí ens trobareu.

Doncs això: aquí em trobareu. A disposició tant de la Federació que

presideixo como de les altres Federacions i organitzacions que treballen pel nostre estimat món pessebrista, per a assolir una col·laboració al més estreta possible entre tots nosaltres. D'igual a igual. Perquè el més important és el que ens uneix: la nostra afició, les nostres creences i els nostres valors, tots ells basats en el Misteri del Naixement en un modest pessebre, en les condicions més humils, de Déu fet home.

Des que era un nen, a casa em van ensenyar els meus pares, els meus avis, tots ells pessebristes, a no oblidar mai que no som ALTRA COSA que pessebristes, amb tot el que això comporta de transmissió, cadascú a la nostra manera, de creences, valors i cultura, però que, al cap i a la fi, no som ALTRA COSA que pessebristes: que fora del nostre món som gairebé un zero a l'esquerra, i que no hem de pensar en res que no sigui ser gent modèlica i humil com el pessebre en el que va néixer Jesús.

Desitjo a tots els membres de la vostra Federació el que significa per mi el Naixement, el Pessebre (amb P majúscula): P de paciència, P de placidesa, P de plenitud, P de passió, però, sobretot, P de Pau.

Jesús va néixer en un senzill pessebre i va morir a la creu. Des de petit en porto una penjada al coll. La Creu té

forma de "T" minúscula. A recer de qui va morir a la Creu, a la "T" m'agradaria aportar i irradiar, en la meua tasca per al pessebrisme, i a tots els pessebristes, federats o no, de qualsevol organització pessebrista, totes les dosis necessàries, que humilment pugui o sàpiga, de T de tendresa, T de tranquil·litat, T de tremp, T de tesar, T de tarannà, T de talent, T de temps o T de treballar.

Al nostre admirat Patró Sant Francesc d'Assís, voldria demanar-li que m'ajudi amb la "T" de timó, per a dirigir amb encert la nau que se m'ha encomanat i, també, us demano ajut a la "T" que signifiquen Tots vosaltres.

I, per descomptat, us desitjo de tot cor, un molt Bon Nadal. ♦

La religiositat del pessebre

Jaume Pujol Balcells

Arquebisbe metropolità de Tarragona i primat

Recordo haver llegit que el P. Andreu de Palma de Mallorca, el frare caputxí que va ser el fundador de l'Associació Pessebrista de Tarragona, deia que el pessebre és molt més que una tradició nascuda arran de la pensada de Sant Francesc d'Assís l'any 1223 a Greccio, data i lloc que són assenyalats com el començament d'un costum pietós. El P. Andreu parlava de «pessebres prefranciscans» i indicava, a tall d'exemple, que als estatuts del Capítol de la catedral anglesa de Lichfield, ja a l'any 1190, es parla d'una *Representatio pastorum*, una mena de pessebre vivent.

Un altre autor –Albert Dresaire–, comentant les paraules del nostre caputxí, ens diu que «efectivament, molt abans de Sant Francesc d'Assís trobem diverses representacions que, si bé no es podrien considerar pessebres en el sentit estricte del terme, sí que anticipen el que serà aquesta tradició. Ben mirat, el que va fer Sant Francesc, tampoc ho era, ben bé, un pessebre...» Això sí, el mateix autor ens confirma els seus orígens purament religiosos quan escriu que «els relats sobre la infantesa de Jesús en els evangelis apòcrifs, les primeres representacions del Naixement a les parets de les catacumbes de Roma, els frescos romànics amb imatges de la Sagrada Família acompanyada del bou i la mula o els misteris que se cele-

braven a les esglésies (com el que esmentava el P. Andreu de Palma de Mallorca) són mostres clares que en els gairebé dotze segles que van des dels inicis del cristianisme fins a la nit de Greccio es va anar configurant el que ara coneixem com pessebre». Perquè el que ja comença al segle I és la devoció al naixement de Jesús.

Aquesta devoció ha arribat fins als nostres dies i el pessebre no és més que la materialització d'aquesta devoció. Com diu el ja esmentat Albert Dresaire, «si la devoció es mou en el camp de l'esperit, quan pren forma material es veu influïda per la societat i pel seu moment històric. La devoció pot ser la mateixa, però la manera d'expressar-se ha estat, i és, diversa al llarg de la història».

Si se'm permet una apreciació personal, penso que l'aspecte religiós –o de «religiositat popular» si es prefereix– no ha mancat mai a l'hora de construir un pessebre. Recordo que, quan era petit, molt abans del dia de Nadal, a les cases ja hi havia moviment. Per la diada de Santa Llúcia ja començaven a desembolicar-se les figures que havien estat guardades en capsos o en algun bagul o armari de les golfes durant tot l'any. Aleshores es restauraven els desperfectes de les figures i es feia nova provisió de suro. Recordo també que les

figures eren tractades amb gran respecte i devoció: Sant Josep, la Mare de Déu i l'infant Jesús eren objecte gairebé de veneració. Alguna cosa en el nostre interior ens deia que fer un pessebre era quelcom més que una plasmació d'un paisatge o d'una escenografia més o menys reeixida. A més, era un afer absolutament familiar i tots hi volíem posar cullerada, que –penso– era una forma d'expressar la nostra devoció envers el naixement de Jesucrist. A vegades, però, acabàvem trencant alguna figura –o més d'una–, excessivament fràgil per a les nostres manetes, i no cal dir el sentiment que manifestàvem quan succeïa algun d'aquests accidents.

D'aquells temps em vénen a la memòria dos grans tipus de pessebre. Hi havia el del pessebrista entès, exigent en la propietat de la indumentària de les figures, de la fidel representació del paisatge de Palestina i en la cronologia successiva de les escenes desenvolupades al costat del lloc del naixement de Jesús; i també hi havia –era el majoritari– el pessebre ingenu, amb personatges d'indumentària d'allò més variada i fins i tot anacrònica: el pastoret amb barretina, el caçador amb escopeta, el capellà o el soldat amb uniforme alfoní. Recordo també la gran varietat de figures barates i desproporcionades, amb galls més grans que les ovelles

i ovelles més grans que els camells. Vist des de la perspectiva actual, aquells pessebres eren deliciosos per la seva absoluta manca de propietat, però això me'ls fa més estimats com a manifestació eloqüent de l'ànima senzilla del poble.

Mentre durava el procés de construcció del pessebre, si algú ens preguntava què estàvem fent, contestàvem solemnement que «el» pessebre. No una cosa qualsevol, no un treball manual. I és que davant

del pessebre s'hi resava... i això, aleshores, era una cosa molt seriosa.

Quan van sorgir les associacions pessebristes (a Barcelona el 1921 i a Tarragona el 1928) es va manifestar una preocupació diguem-ne «historicista» que pretenia reproduir amb el màxim de fidelitat els paisatges «bíblics» i les indumentàries «hebrees». En

alguns casos es va arribar a veritables exageracions que van esmolar la ploma d'un altre frare caputxí vinculat a Tarragona, el P. Basili de Rubí, famós per la seva secció «Fijate, lector» al diari catòlic *La Cruz* -fundat pel cardenal Vidal i Barraquer- on es va revelar com un temible polemista. Les exageracions «bíbliques» van trobar en el P. Basili el seu principi

pal detractor. Evocant la senzillesa i l'esperit religiós del pessebre, defensava «la llibertat de tot pessebrista per construir el pessebre segons el seu gust i criteri», afegint que «l'art pur té els seus canons, com els pot tenir la història i l'astronomia, i no és lícit barrejar els camps; ço és: no és lícit venir amb historicismes quan es tracta de provocar l'emoció es-

tètica, de crear, donar vida i actualitat a la interpretació d'un motiu litúrgic i d'un art popular».

Per aquesta raó, durant el cicle nadalenc, els pessebristes -cadascú a la seva manera- esdevenen els mi-

llors catequistes, posant davant dels nostres ulls els primers passos de Jesús per la Terra. Hi ha alguna cosa més encisadora, més gratificant que contemplar els rostres embadalits dels nens i les nenes davant un pessebre? Hi ha alguna cosa més plaent que explicar a un infant què significa cada escena del pessebre? És una iniciació cristiana d'aquelles que no s'obliden i us puc assegurar que moltes persones han rebut el do de la fe contemplant un pessebre, més o menys artístic, i meditant aquest gran misteri d'un Déu que s'encarna

i esdevé un de nosaltres, igual en tot

menys en el pecat. En el pessebre podem copsar com Déu ens dóna la mà per salvar-nos. Per això, crec que el pessebre no hauria de faltar a cap llar que es digui cristiana... ni a cap església.

Aprofito aquest moment per donar les gràcies a tots els Pessebristes arreu de Catalunya, perquè amb els vostres pessebres feu que el Nadal sigui aquell temps en què el misteri del Déu fet home es fa més proper i ens ajuda a ser més bons, o almenys a intentar-ho. Que el Nen Jesús i la seva família beneixi els vostres esforços.

Tarragona, setembre 2010 ♦

El pessebre dins d'una cultura viva

Muriel Casals

Presidenta d'Òmnium Cultural

La Federació Catalana de Pessebristes té ara vint-i-cinc anys i la tradició del pessebre en té molts més. Però és molt bo que hi hagi una entitat que té entre les seves responsabilitats el fomentar una de les tradicions més arrelades al nostre país; cal dir que en això no som pas excepcionals sinó que compartim aquest costum amb altres països del nostre entorn.

Fer el pessebre quan s'acosta Nadal vol dir moltes coses i ben diverses.

En primer lloc implica la voluntat de mantenir i transmetre als mes petits una vella manera de celebrar les festes de l'hivern. Si posem l'èmfasi en l'hivern és perquè volem recordar que hi ha una continuïtat amb les festes paganes que assenyalaven els solsticis com uns moments clau del pas del temps.

Podríem posar en primer pla l'aspecte religiós del fet de reconstruir amb figuretes de fang escenes que recorden el naixement del nen Jesús. Ben segur que aquesta és una de les interpretacions més fortes de la tradició del pessebre i en aquest sentit ens cal

respectar i estimar aquesta part tant important de la nostra cultura que és tot el que envolta el cristianisme.

Però és evident que quan volem interpretar el significat dels pessebres que avui veiem ens cal veure-hi molt més que el fet religiós. Hi ha pessebres a moltes cases en les que la religió ja no hi té cabuda en tant que creences o orientacions de comportament, hi ha pessebres a moltes escoles on l'educació és laica.

Aquesta és la grandesa de les tradicions ben arrelades, es tracta de fets culturals en el sentit més ample de la paraula cultura. Formen part de la nostra manera de ser, ens ajuden a reconèixer qui som, ens expliquen com hem arribat a ser precisament de la manera que som ara mateix.

A Òmnium Cultural sabem que una societat no pot avançar, no pot progressar, no pot transformar-se de manera harmònica, si no té unes arrels sòlides sobre les que bastir la seva força. Sabem, sobretot, que si volem incorporar com a ciutadans plenament catalans aquelles per-

sones que han vingut a treballar i a viure entre nosaltres és indispensable facilitar-los el coneixement de les nostres tradicions.

En aquest sentit hem de recordar que, al mateix que fem el pessebre serà el moment d'adquirir el "Calendari de Tradicions i Costums" editat per Òmnium Cultural des de ja fa uns quants anys. Un calendari que recorda les festes populars tradicionals i que ho fa amb uns dibuixos absolutament actuals. Tota una declaració de principis: si voleu ser moderns us cal conèixer les tradicions.

És per això que hem recuperat de manera molt especial la festa de la "Flama del Canigó" que celebra l'altre solstici, el de l'estiu tal com escau a la tradició Mediterrània. El foc que il·lumina la nit més curta de l'any (en els nostres paratges) i que ho fa amb una Flama que s'ha encès al cim del Canigó, la muntanya tant carregada de significat per als Països Catalans que son el territori que la Flama recorre cada any.

Sabem també que la tradició no és una cosa fixada d'una vegada i per sempre; una mateixa tradició té diferents interpretacions quan varien les circumstàncies històriques. Ara mateix és interessant de veure com vivim la tradició del Pessebre al cos-

tat de persones que tenen religions molt diferents de la cristiana o persones que no tenen religió però que han crescut en cultures on el referent religiós és tot un altre.

També és interessant de veure, i de viure, les tradicions com uns elements que relliguen les generacions. Segurament avui entre les famílies de la immigració són els petits els qui ensenyen la tradició catalana del pessebre als grans de la casa. En un comportament simètric al dels avis catalans que l'ensenyem als nostres néts.

Si volem compartir el futur, si volem construir una pàtria acollidora, si volem encomanar entusiasme als

nostre nous conciutadans tenim un bon camí per a fer-ho: proposem-los de llegir junts el significat de les nostres tradicions. Ben segur que hi descobrirem aspectes de nosaltres mateixos que ens sorprendran; en tot cas no hi ha dubte que aprendrem a conèixer i estimar tradicions llunyanes a la nostra amb elements que ens faran veure com els humans no som pas tant diferents els uns dels altres.

Fem doncs, de la tradició un element de cohesió social i nacional. ♦

**13a BIENNIAL DEL
PESSEBRE CATALÀ**
CASTELLAR DEL VALLÈS 2010

Del 4 de desembre al 16 de gener
Dissabtes, diumenges i festius de 12 a 14 i de 17 a 20

A l'Església de Sant Esteve
Pessebres de Catalunya

Al local del Grup Pessebrista
Nous llenguatges per al pessebre
Pessebrisme per escrit i retratat

Al Mercat Municipal
El Pessebre del Mercat

Posa el teu pessebre a la Xarxa
www.biennaldelpessebre.cat

Les dues vies del pessebrisme

Salvador Cardús i Ros

Professor de sociologia de la UAB

És un fet conegut que, amb el temps, la cultura popular pren una doble direcció. D'una banda, se segueixen mantenint les pràctiques lligades al sentit original, encara que com és lògic, creixin les dificultats per preservar-les. En la mesura que el marc social que les ha originades canvia, aquestes pràctiques es veuen progressivament reduïdes a uns cercles més petits i, per dir-ho així, de popular en conserven l'origen, però en realitat acaben sent minoritàries. Paradoxalment, quan passa això, la cultura "popular" ha d'acabar sent fomentada i subvencionada profusament per tal que no desaparegui. Sovint, a més, se sent maltractada i desenvolupa sentiments victimistes. En un cert sentit, ja no n'és de "popular" i, en qualsevol cas, la seva funcionalitat social es transforma. Per exemple, de ser exponent d'una forma d'hegemonia cultural religiosa, poden passar a esdevenir l'emblema -i el darrer bastió- d'una identitat en crisi.

Per l'altra banda, la cultura popular sol derivar, amb el temps, en unes pràctiques expertes, cultes, que també s'aparten progressivament del sentit original i s'acomoden a noves funcionalitats socials. El seu reconeixement social no s'obté pel fet de preservar el sentit original, sinó per la qualitat artística, l'originalitat i la creativitat de les

propostes. Així, per bé que mantenen la qualificació de "popular", tampoc ja no en tenen gran cosa. En realitat, es tracta de pràctiques artístiques realitzades per gent preparada, sovint amb formació qualificada i, en algunes circumstàncies, fins i tot per persones professionalitzades en la matèria.

No tots els casos segueixen exactament el mateix patró, perquè no totes les formes de cultura popular s'acomoden de la mateixa manera a les noves circumstàncies. La música artesanal, plena d'aires populars, pensada per a una funció litúrgica popular circumscrita a una parròquia determinada, com la que

componia J. S. Bach, s'ha convertit en objecte de concerts, perdent la seva funció estrictament religiosa i esdevenint matèria d'interès laic i d'interpretació experta, per molt que es tracti de la Missa en Si menor, o de les conegudes Passions pròpies de Setmana Santa. En d'altres casos, formes típicament rurals, com la tradició castellera, han arrelat amb força en els entorns urbans i metropolitans i han encaixat perfectament en les exigències dels esdeveniments mediàtics, afegint-los un plus de competitivitat que potser no era tan determinant en els seus orígens. El cas de la Sardana és ben complex. D'origen poc popular -podríem dir que s'ajusta a allò

Cami d'Egipte.
Capitell del Claustre de
Santa Maria de l'Estany, s. XII.

que alguns en dirien una "tradició inventada"-, certament arrela en uns determinats contextos socials durant unes dècades, com a dansa "nacional". Tanmateix, la seva funció social entra en crisi amb els canvis polítics i ideològics i en els estils de vida, i també deriva o bé en una activitat d'experts, amb expressions competitives o de concert en manifestacions cultes, o resta viva com a activitat popular, però molt localitzada, com a resultat d'actituds voluntaristes i resistents, vinculada a uns segments socials i d'edat molt determinats.

El cas del pessebrisme l'hauríem d'analitzar també en aquesta dialèctica entre la seva supervivència com a activitat popular en un context cultural, si no advers, com a mínim indiferent, i d'altra banda, la seva expressió experta, com a manifestació artística -en un cert sentit, culta- i fins i tot practica- da amb independència del sentit religiós original. En el primer cas, hom pot considerar el pessebrisme com un dels darrers redutes de la pervivència d'una cultura catòli-

ca a les llars, i per tant, valorar-ne la seva funcionalitat en la preservació de la identitat religiosa i els seus valors per damunt de la seva dimensió artística. En el segon cas, allò que es busca és un espai de reconeixement artístic, relativament independent de tota significació religiosa, i buscant una excel·lència creativa que justifiqui l'atenció d'un públic culte.

La meua opinió és que ambdós camins són legítims i poden tenir el seu futur, sempre que no es confonguin i entrin en conflicte. El perfil dels qui practiquen aquests dos estils de pessebrisme, les formes d'organització, els objectius i els significats són diferents i es distancien cada vegada més. Per tant, el més raonable és l'acomodació de cadascú a les pròpies formes de treball amb propòsits divergents. Encara més: és des del reconeixement de la legitimitat dels dos camins que, probablement, es podrien trobar vies de col·laboració. Per al pessebrisme "domèstic", l'emulació del pessebrisme "artístic" podria ser un estímul important en la seva pro-

moció i reconeixement públics. Per al pessebrisme "artístic", l'exploració i recreació dels seus orígens populars, sembla que hauria de ser una referència permanent, a part de trobar-hi una part important i sòlida de la seva "clientela".

Sigui com sigui, no és de la confusió d'objectius que en pot néixer la col·laboració lleial i franca, sinó tot el contrari. La confusió de projectes suposaria, molt fàcilment, un perjudici per a uns i altres. De la mateixa manera que no és el mateix organitzar un servei litúrgic a Santa Maria del Mar de Barcelona o un concert al Palau de la Música, tampoc no ho és fer el pessebre al menjador de casa amb la col·laboració dels fills o preparar una exposició de pessebres amb una dedicació de diversos mesos i amb una preocupació artística més que no pas nascuda de la voluntat de transmetre una fe religiosa. Una forma i altra de cultura popular ja s'han distanciat prou com per exigir una doble via organitzativa.

Setembre 2010 ♦

El cicle de Nadal valencià

Josep Vicent Frechina

Coordinador de la revista de música i cultura popular Caramella

El cicle festiu de Nadal al País Valencià és, segurament i com a qualsevol indret occidental, el més dens, complex i popular del calendari contemporani. En ell conviuen, en una operació de sincretisme i acumulació de simbologies que s'estén al llarg d'alguns mil·lennis, rituals i significats de diversa procedència.

Hi ha, en primer lloc, la profunda empremta d'antiquíssimes celebracions profanes del solstici d'hivern i l'inici del cicle carnestoltenc que s'evidencia en la nocturnitat de les celebracions principals —nit de nadal, nit de cap d'any, nit de reis—, el caràcter propiciatori de la festa —estrenes de Nadal, asguilandos, loteria, regals de Reis—, el culte a elements naturals —festes de l'arbre que s'allarguen fins a la nit de Sant Antoni— i la subversió de l'ordre establert que anuncia l'arribada del carnaval —llibertats d'orgue, festes de folls lligades a la celebració dels Sants Innocents, etc.—.

Hi ha, en segon lloc, la tradició nadal·lenca pròpiament dita, síntesi de la festa de Nadal d'Occident i de la festa de l'Epifania a Orient, amb les quals l'església cristiana intentà desplaçar els cultes solars fent confluïr les referències còsmiques paganes en la figura del Déu fet home que, d'aquesta manera, vencia les tenebres. L'evolució del Nadal cristià al llarg dels segles ha

Espectacle nadalenc de titelles. Betlem de Tirisiti, Alcoi.

anat incorporant nous ingredients a la festa: a l'Edat Mitjana, l'episodi del naixement es revesteix amb una patina pietosa i sentimental que humanitza la figura divina del nen Jesús i la fa més pròxima i entranyable, fet que es percep en la proliferació de nades entenedrides i plenes de referències a la vida quotidiana, figuracions teatrals de la nativitat —algunes amb notables elements irreverents de clara filiació carnestoltenca— i composicions de pessebres d'una naturalesa semblant, amb la persistent presència escatològica del popular caganer. També les ineludibles referències a la vida domèstica de la Sagrada Família s'han traslladat a l'aparell simbòlic i ritual i han convertit el cicle Nadal·lenca en una restauració periòdica dels vincles familiars que, últimament, s'ha trasplantat a l'esfera social —el sopar de cap d'any amb els amics— i laboral —el definitivament obligatori àpat amb els companys d'empresa—.

I hi ha, per fi, la incorporació tardana d'elements procedents d'altres tradicions. Especialment, l'arbre de Nadal

i Santa Claus, la imatge del qual assaltant els balcons i finestres de les nostres cases, multiplicada exponencialment els darrers anys, ha esdevingut la metàfora més punyent del procés de colonització cultural a què estem sotmesos des de fa dècades.

Breu itinerari festiu

Si volíem fer un itinerari pels elements més característics del Nadal valencià, hauríem de començar necessàriament per la visita d'alguns dels nombrosos pessebres monumentals —anomenats també *betlems* al País Valencià— que omplen aquests dies les cases valencianes. És indefugible, en aquest sentit, la visita al Museu dels Betlems de Torrevella (Baix Segura), amb una gran col·lecció de peces d'artesanía popular i d'obres dels figuristes més reconeguts. Si preferíem, però, una alternativa més genuïna, potser la més recomanable siga el Betlem de la barriada de Roca (Meliana, l'Horta), que instal·len les famílies Almela i Pasqual, amb els seus més de cinquanta metres quadrats i una minuciositat en el detall que deixa bocabadats els milers de visitants que

Cantant nades.

Pessebre a Massalfassar. L'Horta.

rep cada any. Menció a banda per la seua singularitat mereix el Betlem de Tirisiti d'Alcoi (l'Alcoià), un betlem de titelles, les representacions del qual es remunten a fa més de cent anys i són l'herència d'una llarga tradició mediterrània de teatres de titella amb elements populars i religiosos.

La segona etapa del nostre recorregut passarà per algun dels cants de capta —dits asguilandos, arguilandos o qualsevol altra variant de fesomia similar— que han sobreviscut a la modernitat. A Mutxamel (l'Alacantí) es canten després de la Missa del Gall i estan protagonitzats per la històrica rondalla de corda local, el So Antiu, que interpreta una hipnòtica melodia encavallada sobre un ritme trencat mentre uns dansants ballen els pastorets. A Vilamarxant (el Camp de Túria) es balla la dansa dels Llenyaters el matí del dia de Nadal, reialla també d'un antic ball petitori esdevingut emblema identitari de la localitat. A Xixona (l'Alacantí), el poble del torró, el cant per demanar les estrenes s'acompanya d'una processó de torxes d'espart trenat, anomenades aixames, les quals s'han

incorporat, fins i tot, a la lletra de la cançó: "les aixames de maitines, / si no tiren anous que tiren figues". I a l'Alcora (l'Alcalatén) la nit de Nadal es canten les albaides dedicades a les fadrines, costum que es repeteix en moltes comarques castellonenques amb destinataris diversos.

Arribat el dia vint-i-cinc, resulta del tot imprescindible tastar l'olla o putxero de Nadal, plat altament energètic i saborós guisat amb tot de carn —pollastre, vedella de la garreta, blanquet, botifarra negra, pilota—, patates, cigrons, cards i l'ingredient secret particular de cada cuiner. I després, algunes joies de la rebosteria local com els torrons —i no només de Xixona, també se'n fan de ben gustosos a Atzeneta del Maestrat, Planes, Catí o Casinos—, els pastissos de moniato, els dolços de sagí, etc.

Cant de nades Massalfassar.

Passat Nadal, comencen les festes de folls que graviten entorn del dia 28, festivitat dels Sants Innocents. En aquestes festes, un govern de farsa assumeix el poder municipal i capgira durant un dia l'ordre establert. Una de les més conegudes se celebra a Ibi (l'Alcoià) on una colla de homes casats, els Enfarinats, publiquen un ban, prenen el govern i comencen a imposar multes arbitràries i astronòmiques a tot el que cau en les seues mans. En un moment donat de la celebració, però, apareix l'Oposició que els disputa l'autoritat i inicia amb ells una batalla amb farina, tomàquets, deixalles de tot tipus i coets borratxos fins que es signa la pau i tots plegats celebren un dinar de germanor amb la típica perolada de llegum.

Després vindrà la litúrgia de l'excés pròpia del cap d'any, festa esdevinguda ben bé universal i globalitzada, amb rituals semblants per tot arreu. I ja només quedaran les cavalcades dels Reis Mags. Potser la més simpàtica de totes siga la d'Alcoi que es reivindica com la més antiga del món —s'hi celebra des del 1885— i que compta amb un intricat protocol que s'inicia el diumenge anterior a l'arribada de la Caravana Reial i es prolonga durant uns quants dies.

Amb els nens jugant amb les seues noves joguines i els majors desmuntant el betlem, acaba el cicle "oficial" nadalenc, però no l'esperit que hi anima algun dels seus rituals. Aquest romandrà ben despert al calendari fins que la Senyora Quaresma acabe tot d'una amb el sempre entremaliat Carnaval. ♦

Ara ve Nadal!

Margalida Bover

Associació de betlemistes Francesc Rosselló de Balears

– Joan, mira si veus ton pare i recorda-li que convindria començar a trencar les ametlles per fer el torró, que no ens n'adonarem i serà Nadal.

– Hem de fer el torró? I jo, podré ajudar-te? Com es fa el torró?

– Idò jo t'ho contaré, agafarem les ametlles sense les closques i les anirem ficant en una olla amb aigua bullent, només un minut, les traurem i els hi llevarem la pell. Quan estiguin eixutes, les capolarem amb sucre, pell de llimona i pols de canyella. Amb tot això es farà una pasta i farem bolles per després aplanar-les i posar-les entre dues neules.

– Neules? d'aquelles que penjam damunt el betlem?

– No, les de damunt el betlem les fem de paper i les que posam al tor-

ró estan fetes de farina i aigua i es poden menjar. Però no vas desencaminat. Les que posam damunt el betlem, que fem de paper retallant formes geomètriques i dibuixos, vénen d'una tradició molt antiga de penjar ofrenes als altars de les esglésies que

després es menjaven.

– Mare, i què més farem per Nadal?

– El primer que hem de fer és treure del sostre les capsas amb els pastorets per fer el betlem i mirar com estan. No me'n record si n'hi ha algun que s'hagi d'arreglar o repintar. Anirem a la muntanya a cercar molsa, branques, pedres, escorxa de pi i tot el que ens faci falta per poder fer el betlem. Enguany el posarem a l'entrada i, ara que tu ja em pots ajudar, el farem ben gros. Per cert, haurem d'amagar el frare.

– Quin frare.

– No te'n recordes que a Mallorca posam una figura que representa un frare amagada en el betlem? Així, tots els que el vendran a veure'l, sobretot els nins, l'hauran de cercar entre totes les figures i miraran de prim

compte el betlem. A qui el trobi li donarem un caramel.

Per Nadal, com ja saps, són dies d'estar amb la família i, gairebé sempre, al voltant d'una taula.

Començarem per la nit de Nadal que vendran els tiets i els padrins a sopar. Menjarem torrons i cantarem nadales. Ja pots cercar la simbomba. Te'n recordes de la cançó?

*Ara ve Nadal
menjarem torrons
i amb una guitarra
cantarem cançons.*

Llavors, pujat damunt una cadira, podràs dir la poesia que t'han ensenyat a l'escola; ja saps que si ho fas bé el padri et donarà dures.

Després, tots junts, anirem a matines. No sé si te'n recordes, perquè l'any passat eres molt petit i et vares quedar dormit, però a les dotze de la nit fan una missa i abans es canta la sibil·la. Un jove vestit amb una túnica, un casquet i amb una gran espasa a les mans, canta una cançó molt antiga, d'origen medieval, que profetitza la fi del món.

Vols que te la canti i així la comences a aprendre?

*Lo jorn del Judici
parrà qui haurà fet servici.*

*Jesucrist, Rei universal,
home i ver Déu eternal,
del cel vindrà per a jutjar
i a cada u lo just darà.*

*Gran foc del cel davallará;
mars, fonts i rius, tot cremará.
Daran los peixos horribles crits
perdent los seus naturals delits.*

*Ans del Judici l'Anticrist vindrà
i a tot lo món turment darà,
i se farà com Déu servir,
i qui no el crega farà morir.*

*Lo seu regnat serà molt breu;
en aquell temps sots poder seu
moriran màrtirs tots a un lloc
aquells dos sants, Elies i Enoc.*

*Lo sol perdrà sa claredat
mostrant-se fosc i entelat,
la lluna no darà claror
i tot lo món serà tristor.*

*Als mals dirà molt agraent:
—Anau, maleits, en el turment!
anau-vos-ne en el foc etern
amb vòstron príncep de l'infern!*

*Als bons dirà:—Fills meus, veniu!
benaventurats posseïu
el regne que us he aparellat
des que lo món va esser creat!*

*Oh humil Verge! Vós qui heu parit
Jesús Infant aquesta nit,
a vòstron Fill vullau pregar
que de l'infern vulla'ns lliurar!*

*Lo jorn del Judici
parrà qui haurà fet servici.*

En acabar la missa tornarem a casa i menjarem xocolata calenta amb ensaïmades.

L'endemà, per celebrar Nadal, anirem a ca els teus padrins, els pares de ton pare, on dinarem tots junts: el dinar de Nadal. Dos dies abans, el padri haurà matat l'indiot per poder fer el plat principal aquest dia, els escal·dums. A tu t'agraden molt, no és ver? L'any passat hi vares fer unes bones sucades de pa.

I, al dia següent, celebrarem la segona festa de Nadal, el dia de Sant Esteve, amb els altres padrins, els meus pares. Veuràs els altres tiets i podràs jugar amb els teus cosins. ♦

La Mare de Déu de la Llet

Una figura absent del Pessebre

Josefina Roma
Antropòloga

No hi ha gaires representacions de la Mare de Déu alletant el Nen Jesús, al Pessebre standard. La Mare de Déu, sovint està de genolls o assentada al costat de la menjadora, on ha disposat Jesuset, encara que tampoc aquest Jesuset és el de l'Evangeli, embolicat amb bolquers, com era el costum, sinó que es presenta nuet, en una figura més divina per a l'adoració dels fidels, que d'un nadó humà. De fet, es presenta com una versió infantil que prefigura el Jesús Salvador, clavat a la creu.

El cert és que una acció tan pròpia al voltant d'un nadó, com és l'alletament, està absent dels nostres pessebres. I no obstant, la Mare de Déu donant de mamar el Nen Jesús, és una imatge ben coneguda en els nostres Santuaris i els seus Goigs, advocacions i proteccions sobre les mares que infanten i alleten llurs fills, i fins tenim narracions de sants als que s'atribueix el privilegi de tastar aquesta llet de Maria. Tampoc en el món de les antigues relíquies, per les que esglésies i pobles rivalitzaven, hi manquen els referents a la llet de la Mare de Déu.

Gravat de la Mare de Déu de la Llet de la Pobra de Claramunt.

La transició i el lligam entre la Divinitat i la Humanitat, com considerava Sant Bernat de Clairvaux estava en Maria. De fet l'acció de donar de mamar fa d'aquest lligam una connexió familiar i íntima. No ens ha d'estranyar doncs que se li hagi atribuït a Sant Bernat el favor de rebre del seu pit, unes gotes de llet, mentre tenia a Jesús a la falda. Aquest episodi místic, derivat segurament d'una visió que el sant va tenir de la Mare de Déu amb Jesús, va popularitzar-se al s.XIV, dos segles després de la mort de Sant Bernat, agafada de l'hagiografia del cistercenc Cesaire de Heisterbach, del s. XIII, i sembla que es va barrejar amb altra narració de la vida de l'abat Henri, del s. XII. El cas és que un episodi místic, transformat en un fet físic i palpable, va ser representat per pintors com Loos van Cleve en el s. XV o Gaspar de Crayer en el s. XVII.

També Sant Fulbert, del s. X, té una història semblant, ja que va ser guarit d'una greu malaltia, per la Mare de Déu, de la que n'era molt devot, tot donant-li una gota de llet del seu pit.

L'alletament del Nen Jesús ha estat motiu de pregona devoció i de protecció per a les mares necessitades de criar bé els seus fills,

i les representacions més antigues, ens porten a les pintures del sostre de les catacumbes de Priscil·la a Roma, encara que la identificació amb la Mare de Déu no és segura. Iconogràficament, el model egipci de la deessa Isis alletant al seu fill Horus, és un antecedent a tenir en compte. Però ja en l'Alta Edat Mitjana, trobem talles en alabastre (Cubells) i en fusta, de la Mare de Déu donant de mamar al Nen Jesús. Són les representacions dites de Mare de Déu de la Llet que trobem a Montgrony, Puigpelat, Tarragona, Torres, Vilaplana, La Seu, Lleida, Castell de Meià, Tortosa (Raval de la Llet), Barcelona (pou del c. Rovador), Talladell, Tàrrrega, Cabrianes, La Pobra de Claramunt, Cubells, Alt Àneu, Borredà. I n'hi ha per tot, fins a Florida, en el segle XVI i a Xile, en l'actualitat.

Els retaules pintats, gòtics o flamenecs, també ens presenten una profusió de narracions de la Mare de Déu alletant el Nen Jesús, com el de Llorenç Saragossà (s. XIV), el de Ramon de Mur (s.XV), el de Canapost, del s. XV, i tants altres.

Davant de totes aquestes imatges, les dones han demanat fertilitat i abundor de llet per a poder criar-se els fills, essent aquesta advocació, el cim al·lucinant, en el mateix nom i figura, de proteccions d'aquest ordre que es poden trobar en moltes advocacions marianes.

Algunes de les imatges de la Mare de Déu donant de mamar o popar al Nen Jesús, són ben significatives, com la Mare de Déu de Mongrony, del Ripollès, el nom de la qual, suggereix ja el murgó, i de fet, algunes etimologies el fan derivar d'aquesta semblança. Sigui com sigui, la font del s. XVII de prop del Santuari, té una imatge de la Mare de Déu del pit de la qual en brolla l'aigua. El fet de que el Comte Arnau tallés ell mateix les escales al Santuari, ens dóna una idea de continuïtat en la sacralitat del lloc. Una altra versió va donar peu a pensar que els seus operaris van ser decebuts pel comte que els havia promès mesures de blat per mesures de pedra, essent aquest, un dels motius de la seva condemna: "per mesures mal rasades..." com diu la cançó.

Una altra advocació singular, és la de La Mare de Déu de la Popa, de Borredà, que fa referència a una denominació popular del fet de mamar. La imatge primitiva era del s. XIV, però la guerra del 36-39 la va fer desaparèixer, essent substituïda per una còpia moderna.

Mare de Déu de la Llet
de la Pobra de Claramunt.

Potser una història ben interessant és la de la Mare de Déu de la Llet de Torres, que un pastor va detectar-ne la presència, tot observant una estrella parada sobre l'antic castell deshabitat, on anaven les seves ovelles. Com que es deia que el castell estava habitat per una serp descomunal, va cridar a la gent i autoritats del poble per anar-ho a veure, i efectivament, entre les runes hi havia una serp grandíssima que no van poder esfuriar, fins que al pastor se li va ocórrer fer servir la creença generalitzada i avalada per multitud de narracions, de que a les serps els agrada molt la llet, de manera que molts cops, hipnotitzaven les mares que alletaven llurs fills, per a xuclar-los la llet del pit, mentre que introduïen la cua en la boca de l'infant per a què s'entretingués i no plorés. Això comportava que el nen es decandís i perdés pes, fins que se n'adonaven del que passava, i a vegades, ja era massa tard.

En el cas del pastor, aquest va munyir una ovella i li va oferir una escudella a la serp, que immediatament va sortir del seu cau i mentre bevia la llet, li van clavar una garrotada i la van matar. Però, i ací ve la part de la narració més interessant, per la unió d'aquest relat, que atemoria les mares que criaven, amb la de la troballa sagrada. D'entremig de la bardissa van descobrir una fornícula o coveta, on hi havia una imatge de la Mare de Déu alletant el Nen Jesús, com no podia ser altra advocació, després d'una història tan arrelada en la tradició que unia la por de les mares, la llet i els infants que popen. De seguida es va fer una ermita, sota l'advocació de Sant Cristòfol, segons diuen, perquè el pastor es deia així i

Tremp sobre taula.
Procedeix de l'església parroquial
de Santa Maria de Cervera.

va ser el primer ermità, i es col·locà la imatge de la Mare de Déu presidint-la, fins que en un dels rituals de trasllat de l'ermita al poble i del poble a l'ermita, una gran ventada va impossibilitar la tronada a l'ermita i així es va quedar al poble.

En la relació mística de la Humanitat amb la Divinitat, la llet i l'alletament tenen un paper simbòlic molt significatiu, al que van recórrer també els alquimistes en considerar la llet de la Verge com l'aigua mercurial.

Quina millor manera de contemplar aquesta unió que amb els Goigs de La Mare de Déu de la Llet, de Barcelona, de 1781:

*Lo gran Déu que'l Mon sustenta
En vostres pits reclinat
De Vos, Verge enamorat
Graciós Noy se representa
Mamant lo suau licor
De la llet immaculada.*

La força del pessebre

Pier Luigi Bombelli
Federazione Italiana del Presepio

Per un pessebrista és fàcil, quan es parla de Catalunya en general -i de Barcelona en particular- caure en la hipèrbole retòrica. En aquest país extraordinari, i a la seva capital especialment, disposen d'un deversall d'exposicions lligades al món del Pessebre, totes d'un notable nivell artístic i cultural difícilment igualable. Penso en la deliciosa col·lecció presentada al Monestir de Pedralbes on es pot gaudir de diorames dels pessebristes més importants, molts dels quals, malauradament, ja no són entre nosaltres. O bé, penso també, en el Monestir Cistercenc de Santa Maria de Solius, amb aquella perla de diorama de l'enyorat **Fra Gilbert Galceran**. També penso en aquell Sagrari pessebrístic que es troba a la cripta de l'església de Santa Maria de Betlem situada a les Rambles de la ciutat de Barcelona, on podem contemplar escenes imponents d'una extraordinària composició, amb un gran control de llum, de color i de proporcions que les converteixen decididament en úniques.

Recordo també, al Museu de Vilanova i la Geltrú, aquella esplèndida figura i aquell Pessebre estimat pels amics de la comarca. Penso també la Catedral de Terrassa on en una extraordinària exposició, s'hi poden admirar uns treballs que destaquen pel seu refinament estètic. I encara vull mencionar, el Museu del Pessebre de

Catalunya prop de Sant Vicenç de Montalt, on s'hi recull el millor de la tradició pessebrista catalana.

Em satisfan molt tots aquests treballs. Em fascinen per la seva puresa, per la seva poesia i per la profunda serenitat que amaguen i transmeten a l'hora. M'atreuen les seves figures de terrissa especialment amotllades per a l'escena en la qual seran inserides que semblen fondre's en perfecta simbiosi amb l'escenografia regalant-me per uns instants la possibilitat de somiar. He tingut l'oportunitat de dir-ho en diverses ocasions, però crec que aquest és el lloc més idoni

ja que m'adreço directament a qui amb molt de sacrifici i dedicació ha realitzat tota aquesta obra. Per això em sento molt content i honorat de poder contribuir a la publicació d'aquest primer número de la revista de la Federació Catalana de Pessebristes amb aquest article. Aquest Nadal és un moment molt important perquè tots aquests Amics celebren una fita tan significativa com els vint-i-cinc anys d'associacionisme federat a l'entorn del Pessebre. Vint-i-cinc anys de camí comú viscuts en el sí de la tradició i de la difusió a tots els nivells del profund missatge que el Pessebre transmet.

Visita de Maria a Santa Elisabet. Diorama de Massimo Storti amb figures de Francesco Narracci.

Jesús i els nens. Diorama de Antonio Pigozzi amb figures de Raffaele de Angelis.

Enhorabona, amics pels vostres vint-i-cinc anys d'activitat! Us vull encoratjar a continuar en aquest esplèndid camí i us animo especialment a implicar-hi sobretot als joves que han de ser els nous mestres d'aquí a uns anys. Aquesta serà la garantia de continuïtat de la vostra Federació.

Catalunya, amb la seva forta tradició pessebrista, ha viscut de fet durant

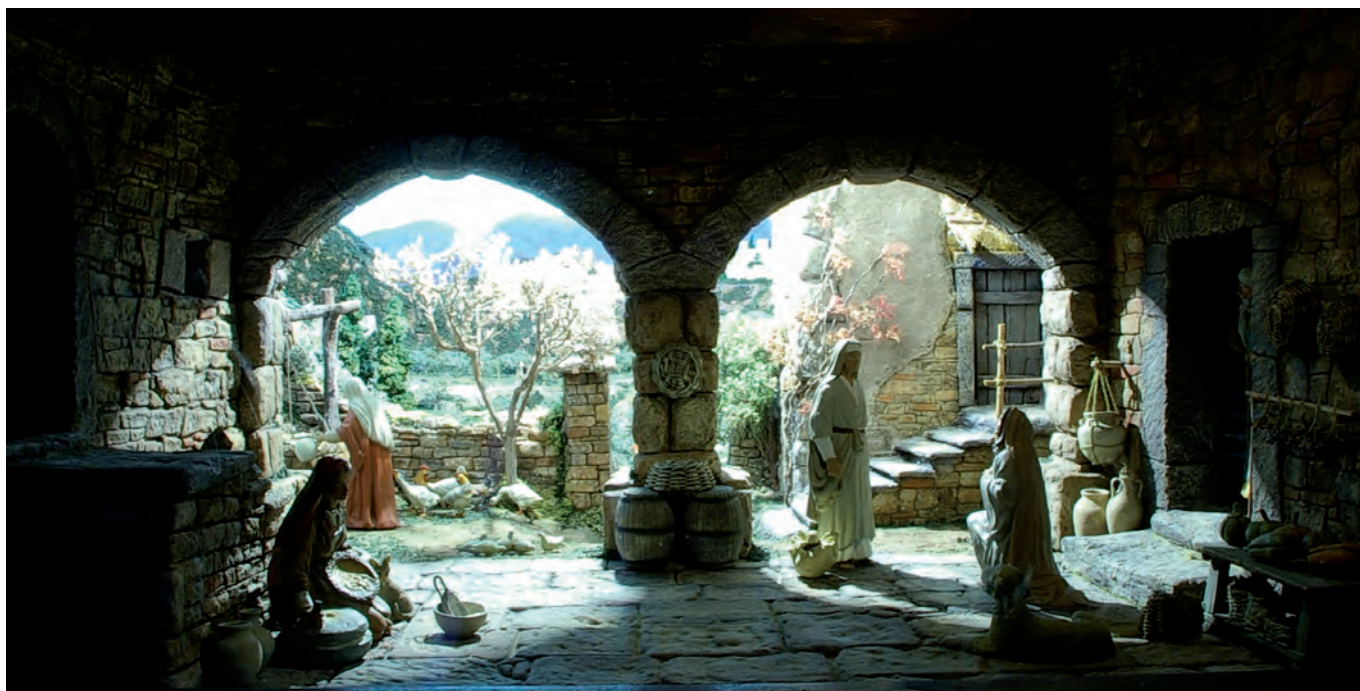
els darrers cinquanta anys un dels períodes de màxima expressivitat artística fins al punt de estar al davant a nivell mundial en la realització de diorames i, per tant, és per a molts una referència indiscutible. Quina gran quantitat de treball hi ha en aquestes obres, quina passió hi ha hagut d'intervenir per tirar-les endavant, perquè a un cert nivell, el Pessebre no és només sensibilitat,

sentiment i poesia; som davant d'una veritable forma de cultura, sana i silenciosa, capaç d'arribar al cor.

Si provem de pensar-hi, entendrem que la imatge contemplada ens arriba més fàcilment que una expressió auditiva, i és per aquest motiu que la difusió de les arts aplicades ha contribuït en l'educació i en la formació de tota la societat a través de l'anomenada "Bíblia dels Pobres". Escultors, gravadors, pintors, decoradors, poetes i escriptors han contribuït, cadascú a la seva manera, a difondre l'evocació del naixement de Jesús, col·laborant de manera important en l'extensió del coneixement del seu missatge. En aquest context, Nadal, en l'expressió pessebrística, esdevé un instrument fonamental per contribuir en aquesta difusió. Els Pessebres representen un gran argument religiós: un mitjà, o més ben dit, una oportunitat de viure l'Evangeli avui. Amb el naixement del Salvador, l'home recobra el seu alliberament de tot el que represen-

Arribada a Betlem. Diorama de Paolo Storti amb figures de Raffaele de Angelis.

La Visitació a Santa Elisabet. Diorama de Erminio Fracasso amb figures de Germans Castells.

ta el vincle i l'encadenament al mal. Aquesta és la veritable realitat del Nadal.

Aleshores, provem d'imaginar-nos una sèrie de Pessebres i de diorames pessebrístics proposats com a antologia dels millors treballs artístics; aquells que puguin constituir una col·lecció mental bàsica de tot

pessebrista. Independentment de les preferències personals en funció del gust estètic de cadascú de nosaltres, és cert que en un bon nombre d'aquestes obres trobarem escrit: "realitzat per artistes que formen part de la Federació Catalana de Pessebristes". De fet, com podria no triar-se una nativitat d'en Jordi Pi?, i què me'n diríeu de l'Adoració dels

reis Mags amb tot el sèquit realitzat per **Agustí Térmens**?. Podria continuar citant **Manel Font** de Sant Pere de Torelló per la intensitat expressiva que presenta en la seva obra, o també l'extraordinari grup dels amics del Pessebre de Roda de Ter. Tampoc em voldria oblidar de la fascinant Anunciata als pastors del mític **Francesc Romagosa**. Els vertaders pessebristes saben que Catalunya ha estat i és una important escola pessebrística que ha donat les més belles obres en diorames pel que fa a la seva qualitat artística.

El guariment del leprós. Diorama de Giacomo Belotti amb figures de Raffaele de Angelis.

Hi ha oportunitats que al comú dels mortals els diuen poc però que per als amants dels Pessebres representen una ocasió de joia i il·lusió irrepetibles i úniques. Recordo una visita de ja fa uns anys al vostre país, on em vàreu fer adonar de la semblança entre els conceptes d'una escena teatral i l'escena d'un diorama pessebrístic. Recordo com en **Joan Rius** i en **Francesc Roma-**

gosa m'explicaven que en el teatre hi ha un pati de butaques davant de l'escenari on s'asseu el públic, i que així també en Pessebre trobem una escena contemplada pel visitant. L'escenografia es basa en regles anàlogues en els dos casos, sempre a partir dels diversos plans de perspectiva: primer pla, primer pis, segon pis, pla de fons, realitzats en forma d'edifici o com a elements naturals com roques o vegetació. Com en el teatre, també en el Pessebre una il·luminació adequada, juntament amb la composició de colors, juga un paper important en l'obtenció d'una escena reixida. En el teatre tenim actors que interpreten el seu paper i en el Pessebre s'utilitzen figures del tamany i la caracterització adients. En definitiva, en el teatre hi ha un director que coordina tots els components de l'escena; en el Pessebre la direcció està en mans del pessebrista que amb traça i sensibilitat sap fondre tots els elements per aconseguir una escena de pura poesia.

L'única, però important, diferència entre la representació teatral i la pessebrista consisteix en el fet que un veritable pessebrista no s'ha d'oblidar mai que està realitzant una obra que ha de tenir un profund sentit sacre. El diorama pessebrístic, encara que sigui tècnicament perfecte, no aconseguiria el seu objectiu si no arribés a transmetre al seu observador un sentiment de recolliment i de religiositat a partir de l'episodi representat.

Des de fa molts anys, a Itàlia, gràcies a les primeres obres d'alguns amics

del Pessebre que van poder observar la tècnica del guix en la construcció de diorames usada pels grans artistes catalans, s'ha desenvolupat una qualitat molt digna i que és molt apreciada pel públic en general. De fet, la solució italiana és una tècnica mixta, basada en el guix però també experimentant amb la mescla de nous materials com el poliestirè, l'escorça i el sucre entre altres, que mesclats en la mesura adequada donen un gran nivell de realisme final a l'obra. He volgut afegir a l'antologia pessebrista que segueix, fotografies de diorames realitzats per "nous talents" italians (amb l'excepció de l'amic **Antonio Pigozzi**, un talent mundial), només per testimoniar la gran repercussió que aquesta manera de fer Pessebres ha tingut al meu país.

Recentment, en ocasió de la important exposició que ha estat preparada a Ponte S. Pietro, prop de Bergamo (on l'any 2016 s'hi celebrarà el prestigiós Congrés Internacional), per primera vegada s'hi ha pogut reunir més de quaranta diorames de tots els tamanys realitzats pel vostre artista i amic comú **Joan Mestres i Baixas**. En el catàleg d'aquesta exposició he escrit que "en cada un de nosaltres s'hi troben moments de la nostra infantesa i del nostre record, memòries que ens fan reviure i recordar en temps nous, sempre amb **El Pessebre al cor**". De tot això se'n desprèn al meu entendre com de justificat està en ple segle XXI ser pessebrista. Estic convençut que el Pessebre és un vehicle de fraternitat i de moralitat que crea harmonia i desenvolupa el creixement personal,

i és un instrument de cultura i, alhora, un missatge de pau.

Tenia raó **Angelo Stefanucci** quan escrivia que "el Pessebre és el símbol viu de la fraternitat cristiana de tota la gent. El Pessebre és la celebració de gent de totes les edats i condicions perquè és la veritable festa de la humanitat i de l'amor. A l'entorn de la petita cova de Betlem, totes les classes socials s'humiliaran en adoració. Precepte: Qui, al sentir aquesta paraula no sent inundar-s'li el cor d'una joia inexplicable? Qui no sent despertar en la seva ment una multitud de records llunyans?". Llavors, seguim també nosaltres aquest caminar místic i ens agenollem davant aquest infant inerm i confús entre humils pastors i savis reis mags. Transmetem aquesta crida amb tota la nostra passió per tot arreu, de la gran ciutat al poble més petit. Continuarem units amb entusiasme difonent aquesta extraordinària tradició. I com deia el nostre Stefanucci: "Que el Pessebre formi la nostra joia, el nostre pensament, el nostre afecte".

Desitjo per concloure manifestar una profunda gratitud a tots vosaltres, amics catalans, perquè heu sabut demostrar amb la vostra obra, amb la constància i l'entusiasme que caracteritzen a cada pessebrista, que no hi ha barreres per evitar que l'amor pel Pessebre porti una altra cosa que un fort missatge de fe, un creixement cultural, i de fet reforci l'amistat, la coneixença i l'estima entre persones provinents de països diversos.

Gloria et pax ♦

Nadal a Anglaterra

Montse Guibernau i Berdún

Catedràtica de Ciència Política, Queen Mary University of London

A Anglaterra la celebració de Nadal s'inicià l'any 597 DC quan Sant Agustí i els seus monjos arribaren a Kent amb l'objectiu d'evangelitzar els anglo-saxons. No obstant, la celebració de Nadal, tal i com la coneixem avui, troba els seus orígens en l'època victoriana (1837-1901), moment en el qual es desvetllà una certa nostàlgia per la celebració del Nadal en èpoques passades. De fet, en la història 'Un conte de Nadal' (*A Christmas Carol*), publicada el 1843, Charles Dickens ens explica la vida de Mr. Ebenezer Scrooge, un home amb un cor endurit, mentider i avariciós que desprecia el Nadal i que finalment es penedeix de la seva actitud i canvia. El conte està inspirat en els ideals del que hauria de ser l'esperit de Nadal.

Aquest renovat èmfasi en la celebració del Nadal va atraure tant a les classes mitges britàniques com a les nord-americanes que, d'alguna manera, re-definien el Nadal com un moment per estar en família. Pertanyen a aquesta època l'intercanvi de postals, les cantades de Nadesles i la popularització de l'arbre de Nadal – una tradició originalment alemanya i importada a Anglaterra– que fou ràpidament adoptada per la família reial anglesa. De fet, el príncep Albert –consort de la reina Victòria– col·locà per primera vegada un arbre de Nadal a Palau l'any 1834.

Tradicionalment, la nit del 24 de desembre els nens i nenes anglesos col·loquen mitjons i coixineres als peus del llit i l'endemà al matí – és a dir, el dia de Nadal– descobren els regals que els ha portat el Pare Noël (*Father Christmas*). El dia 26 –que, com a Catalunya, és festiu a Anglaterra– s'anomena 'Boxing Day' (Dia de les capses) i fa referència a les capses de fang amb les quals els nens feien una col·lecta per ajudar als necessitats just l'endemà de Nadal. Tot i això existeixen diverses interpretacions de l'origen d'aquesta tradició. Per exemple, hi ha qui sosté que originalment els amos donaven una capsa plena amb alguns regals i menjar a cada servent. A més, a partir del 1800 les esglésies començaren a obrir les seves capses d'almoina el dia 26 per distribuir-ne el contingut entre els pobres.

Encara avui, a Anglaterra els dies 25 i 26 de desembre es paralitza el país: els trens no van i els autobusos tampoc, les botigues, els restaurants i, fins i tot els *pubs*, estan tancats. En una Anglaterra predominantment secular, a on només un de cada deu britànics va a l'església cada setmana i on el 47.5% es declaren cristians,

Nadal vol dir trobada familiar; però també vol dir consum desmesurat – cada britànic gasta una mitjana de 480 per Nadal.

L'àpat de Nadal (dinar que, com a Catalunya, s'allarga fins a la tarda-vespre) tradicionalment consisteix en un gall dindi al forn acompanyat d'una ampla gama de verdures (destaquen les cols de Brussel·les), salses i rostits. El *Christmas pudding* –pastís compacte i contundent, farcit de fruites i generosament regat amb vins dolços o licors, tanca l'àpat.

A Anglaterra, probablement la naldala més coneguda es 'The Twelve Days of Christmas' ('Els dotze dies de Nadal', referint-se als dies entre Nadal i Reis) a la qual s'atribueix un origen secret i un significat misteriós. Per entendre'l cal recordar la separació de l'Església d'Anglaterra de

Lletra de The Twelve Days Of Christmas de Christmas Carols en català

*El primer dia de Nadal
El meu veritable amor em va donar:
Una perdiu en un perer.*

*En el segon dia de Nadal
El meu veritable amor em va donar:
Dues tórtres, etc...*

*En el tercer dia de Nadal
El meu veritable amor em va donar:
Tres gallines franceses... etc*

*En el quart dia de Nadal
El meu veritable amor em va donar:
Quatre ocellets, etc...*

*En el cinquè dia del Nadal
El meu veritable amor em va donar:
Cinc anells d'or... etc*

*En el sisè dia de Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
Sis oques un-pel qual es... etc*

*En el setè dia de Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
Set cignes, una piscina, etc...*

*En el vuitè dia del Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
Vuit munidores de llet... etc*

*En el novè dia de Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
Nou dames ballant... etc*

*En el desè dia de Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
Deu senyors a-saltant... etc*

*En l'onzè dia de Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
"Leven gaiters de canonades etc..."*

*En el dotzè dia de Nadal,
El meu veritable amor em va donar:
Dotze tabalers, etc...*

l'Església Catòlica Romana efectuada pel rei anglès Enric VIII. Com a conseqüència d'aquest fet, a Anglaterra entre 1558 i 1829 –any en el qual el Parlament Britànic finalment emancipà els catòlics– la pràctica del catolicisme –tant en públic com en privat– estava prohibida i penada per la llei. Ser catòlic era un crim castigat amb la presó, la força, la decapitació i, fins i tot, l'esquarterament. Tot

i això, no és del tot cert que durant els 270 anys que durà la condemna del catolicisme, totes les persones acusades de ser catòliques fossin empresonades o executades. De fet, el grau de tolerància de l'estat varià en cada moment, depenent dels interessos estatals. Val a dir, però, que entre 1649 i 1660 –període dominat per la denominada *Commonwealth Puritana*– la celebració del Nadal a

Anglaterra fou totalment prohibida per a tothom.

La llegenda ens diu que la nadala 'Els dotze dies de Nadal' fou escrita per catòlics que la carregaren de símbols que només ells podien interpretar i que no podien utilitzar obertament. Per exemple, es diu que els dos coloms esmentats a la cançó representen el Vell i el Nou Testament, que les tres gallines franceses evocuen les tres virtuts teològals (fe, esperança i caritat), els quatre ocells cantarins fan referència als quatre Evangelis, i així successivament. Hi ha qui ho creu i hi ha qui no, però Nadal es també un temps per a contes i de reflexió. Un temps d'esperança i de retrobar els valors. Un moment de l'any en que convé fer silenci i tenir present el missatge que s'expressa al darrer dels pessebres, els arbres de Nadal i tota la simbologia d'aquesta festa entranyable més enllà del vertigen consumista que ens envolta. ♦

Pessebristes poetes

Joan Soler i Amigó
Pedagog

La fe de la gent sempre ha estat una fe senzilla, elemental. Tot i que les narracions de la infància de Jesús, és a dir, les de la vida anterior al seu baptisme, no tenen una veracitat històrica, són de les que han atret més la curiositat i els sentiments populars. Els pastorets i els pessebres en són dos bons exemples: i els pessebres vivents s'hi han afegit amb força concurrència de públic. I no cal dir les cançons de Nadal, que descriuen amb tota mena de detalls el naixement i la bona gent que s'acosta amb ofrenes. Veure representar aquelles històries i llegendes cobria les mancances del llegir i de l'escriure -com avui a la tele.

Tanmateix, els evangelis són escassos en descripcions: dels quatre que en va declarar l'Església romana de canònics, només dos s'hi refereixen: l'anomenat de Lluc i el tingut com de Mateu. El de Marc comença amb el baptisme i el de Joan amb una visió d'alta volada.

La narració de Mateu (Mt.2,1-2 i 9-11) es redueix a l'adoració d'uns mags orientals, mig astrònoms mig astròlegs, que no van rebre de cap àngel l'anunciata sinó del curs d'una estrella resplendent: és a dir, no pas a través de cap revelació sinó de la ciència.

La narració de Lluc (Lc.2,1-20) és la

més extensa, tot i no ser-ho gaire: l'edicte d'August i l'empadronament de Jesús i Maria a Betlem, el naixement de Jesús "en el racó d'un porxo" com diu Pere Quart, no havent trobat lloc a l'hostal. L'anunci d'un àngel als pastors que dormien al ras, que es van arribar a Betlem i van contar-ne meravelles. Ni cova, ni establia, ni bou ni mula, ni qui ni quants eren aquells mags vinguts de qui sap on, ni quin color de pell tenien, ni gaire cosa més. I l'Església oficial no va

anar més enllà de proclamar lacònicament en el Credo que Jesucrist "nasqué de Maria Verge". No va ser fins al cap de tres segles que es va interessar a saber quan devia haver nascut aquella criatura.

Tota la resta està tret d'evangelis apòcrifs i de l'imaginari popular. I això no és pas cap retret sinó ben al contrari: la riquesa descriptiva que envolta el naixement de Jesús és el poble qui l'ha aportat. Aquest és el

valor del pessebrisme. Un imaginari, una tradició, un memorial que s'ha anat transmetent des de sant Francesc d'Assís a la cova de Greccio fins avui.

Deixeu-me transcriure uns fragments apòcrifs perquè ens n'adonem. El protoevangelí de Jaume, datable pels volts de l'any 200, recull tradicions orals del seu temps, complementant allò que els evangelis canònics es descuiden:

Va arribar de part de l'emperador August l'ordre d'empadronament de tots els habitants de Betlem de Judea... Josep ensellà l'ase i féu muntar Maria... Arriben a mig camí i Maria diu:

-Josep, baixa'm de l'ase, perquè el que porto dintre empeny per sortir a la llum.

La baixà allí mateix i li va dir:

-On vols que et porti per protegir el teu pudor? Aquest lloc és solitari.

Va trobar-hi una cova, hi féu entrar Maria i va sortir a cercar una llevadora hebrea al terme de Betlem.

Però jo, Josep, caminava i no caminava. Miro enlaire a la volta del cel i veig que ha quedat immòbil. Miro l'aire i el veig esbalaït i els ocells del cel quietes. Giro els ulls cap a la terra i veig una cassola i uns treballadors ajaguts al seu voltant, amb les mans a la cassola. I els qui mastegaven no mastegaven, i els qui en prenien un mos no l'agafaven, i els qui se'l duïen a la boca no se'l hi duïen, sinó que totes les cares miraven enlaire.

I vaig veure unes ovelles empeses

endavant, però les ovelles no es movien. El pastor alçava la mà per pegar-les, però la mà se li aturava enlaire. Miro el corrent del riu i veig uns cabridets amb el mussell amorrat a l'aigua, però sense beure'n. I per un instant totes les coses estaven apartades de llurs curs normal.

Una cova... caminava i no caminava... emprenien un mos i no l'agafaven... les ovelles no es movien... amb el mussell a l'aigua sense beure'n... Quiets i en moviment. Talment un pessebre.

I vaig veure una dona que baixava de la muntanya i em preguntà:

-Home, on vas?

-Cerco una llevadora hebrea -li dic.

I se n'anà amb ell.

Es van aturar al lloc de la cova. Un núvol fosc la cobria... Tot d'una, el núvol s'anà retirant de la cova, i aparegué una llum tan gran que els ulls no la podien suportar. Al cap de poc, aquella llum s'anà retirant fins que aparegué un nadó, el qual es girà a prendre el pit de la seva mare Maria.

Preciós, meravellós i tendre. El cel immòbil i l'aire esbalaït, el nadó, les figuretes de fang. Llegim ara una escena ingènua de les narracions de Tomàs sobre la infància miraclera de Jesús:

Un dia, aquest infant Jesús, quan tenia cinc anys, s'entretenia, després de la pluja, jugant en el llit d'un torrent. Recollia en bassiols l'aigua que s'escolava i, amb una sola ordre que donava, la tornava

neta a l'instant. Després va pastar fang tou i en modelà dotze ocellets. Era dissabte quan feia això, i hi havia molts altres nens jugant amb ell.

Un jueu que veié el que Jesús feia en dissabte mentre jugava, se n'anà corrents a contar-ho al seu pare Josep:

-Mira, el teu noi és al torrent, ha agafat fang i n'ha fet dotze ocellets. Així ha profanat el dissabte. Josep es presentà en aquell indret i, en veure el nen, l'escribassà, dient:

-Per què fas en dissabte el que no t'és permès fer?

Però Jesús, picant de mans, va cridar als ocellets:

-Aneu-vos-en!

I els ocells se'n van anar volant i fent una piuladissa.

Val a dir que el tema dels apòcrifs és ric en la mitologia del Naixement. Com el cançoner que coneixem prou bé:

*Sant Josep va a cercar foc
pels voltants d'allà i no en troba;
mentre ell és a cercar foc,
Jesús neix dintre la cova...*

El que és més sorprenent de tot plegat és que avui, al cap de tants segles i en una societat laica, i profana als misteris, la tradició pessebrista continuï. Però és així. Sobretot perquè hi ha pessebristes, i associacions i federacions pessebristes. Per la traça de les seves mans i pel seu art. I sobretot perquè a més d'artesans o d'artistes, poetes del suro i la molsa, del guix i de l'argila. saben expressar el misteri amagat d'una antiga contalla. ♦

Els moros del Nadal

Jan Grau

Expert en Cultura Popular

Ja han desaparegut del seu lloc, perduts, endreçats i en el millor dels casos exposats en museus. Sembla que només el de Perpinyà segueix on sempre, penjant sota l'orgue de la catedral. Em refereixo a les carasses, els caps de moro que penjaven dels orgues, no només de les catedrals, sinó també a esglésies més modestes. Malgrat que el nom més genèric és el de carassa, també han rebut els noms del penjat, de Moro Mussa, Goliath, *caput personae*, cap de moro i cap de turc. Ignorem si l'expressió "ser el cap de turc" té a veure amb les carasses

Tenim carasses citades al desaparegut Palau Menor de Barcelona, a

Arenys de Mar, Castelló d'Empúries, Torroella de Montgrí i Narbona, però sense que haguem pogut comprovar la seva existència. Entre fotografies i cites documentals podem constatar que hi havia carasses a Mataró, Cadaqués, Banyoles, Tàrraga, Santa Maria del Mar de Barcelona i Calaf.

De carasses conservades hi ha la de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona a l'arxiu de la parròquia, la de la catedral de Barcelona penjada al trifori i les de les corresponents poblacions als museus de Moià, Manresa i Vilafranca del Penedès. La que ha tingut un destí més popular és la de Girona perquè està penjada com a decoració al Cafè l'Arc, a la mateixa plaça de la catedral.

Esment apart mereixen dues carasses de factura moderna. La del moro Manani que es va instal·lar a Vilanova i la Geltrú al 1979, sembla que com que aixecava susceptibilitats racistes, no es va considerar políticament correcte i per això va ser essent substituïda al 2001 per un caganer que en lloc d'escopir, caga caramels. L'altra és la de Barcelona, recuperada al 1989 però en aquest cas es tracta d'un moro sencer, una mena de nan sobre rodes, que a vigílies de Nadal es passeja pel barri gòtic acompanyada de música de gralles i escopint caramels. Abans però, l'any 1980, promoguda per l'ajuntament barceloní, els Putxinel·lis Claca van muntar una carassa de cinc metres al carrer Ciutat, que només va funcionar aquell any.

Però què en sabem realment de les carasses? El que s'ha recercat fins ara és més aviat escadusser i sovint contradictori. Hi ha versions que situen el seu origen a partir de segle XIII, emparellant-les amb les construccions de les catedrals, d'altres les fan aparèixer entre els segles XVII i XVIII, al moment més brillant de la música d'orgue. Entre aquests cinc segles es situen hipòtesis diverses, com la de la catedral de Barcelona que diu que es va col·locar per commemorar la victòria

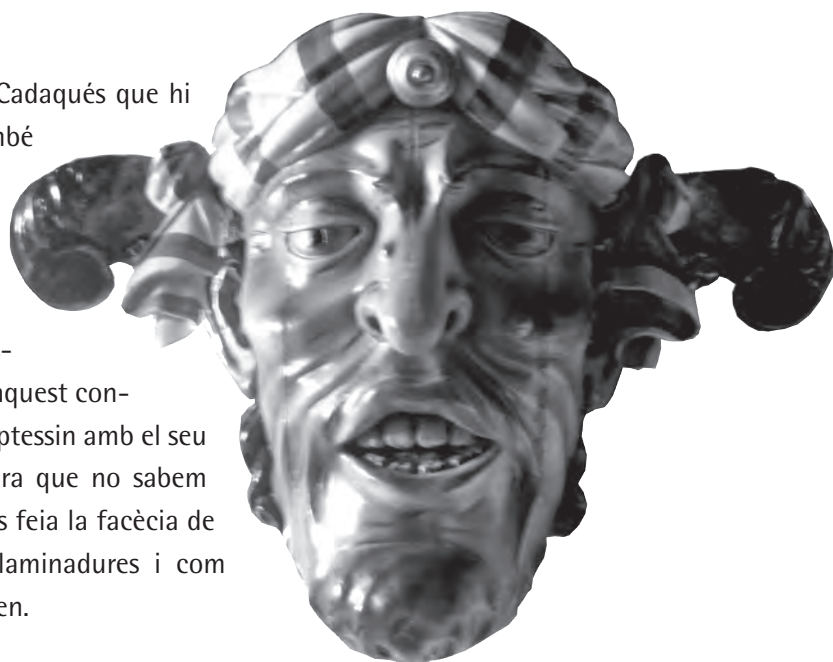
de la batalla de Lepant al 1571. Altres versions les justifiquen com a símbol de l'expulsió dels sarraïns de la península pels Reis Catòlics, fins i tot l'identifiquen com a Ponç Pilat, condemnat tota l'eternitat pel què li va fer a Jesucrist.

De carasses n'hi ha que mouen els ulls, i obren i tanquen la boca per mitjà d'un mecanisme de cordills que acciona l'organista, per exemple la de Sant Just i Pastor o la de Perpinyà, mentre que d'altres són una talla de fusta massissa com la de Vilafranca del Penedès o la de Girona. De fet, perquè puguin fer-ho ha d'existir un tub instal·lat expressament amb l'obertura que comuniqui amb la carassa, per això trobem en la documentació de la construcció d'orgues

com el de Cadaqués que hi constés també la carassa. Això no treu que o r g u e s que no disposaven d'aquest conducte, comptessin amb el seu moro, encara que no sabem si també es feia la facècia de llençar llaminadures i com ho feien.

En quan a la data tampoc hi ha consens, sempre dins les diades nadalenques, el Baró de Maldà, per exemple, cita al 1788 la de Santa Maria del Mar, la vigília i el dia de cap d'any, diades en les quals obria la boca i movia els ulls, però sense comentar res de vomitar confits. Una altra cita en una carta escolar de 1901, la situa a la catedral en el cant nocturn de les Matines. Tampoc parla de que llençés llepolies però sí de que emetia ronc greus i profunds en senyal d'ira i desesperació, evidentment sons de l'orgue per obra i gràcia de l'organista. Aquests sons estaven perfectament codificats perquè en un quadern de l'organista de Tamarit de la Llitera, hi consta una peça anomenada "La Carassa" i és justament una composició greu i dissonant.

Abans de la guerra civil, ja no es feien funcionar la majoria de les carasses i moltes van sucumbir amb les cremes d'esglésies durant la guerra civil, com la de Santa Maria del Mar. Les testes de moro van restar al seu lloc fins que entre 1960 i 1970 van ser retirades.

Avui amb els temps primmirats que corren, segurament seria políticament incorrecte tenir un cap de moro penjant de l'orgue i que a més vomités, encara que fossin llepolies. I és una llàstima perquè per les carasses de què en tenim constància aquesta tradició no-més és catalana.

04/10/2010 ♦

Carasses de Cadaqués, Perpinyà, Sant Just i Pastor, Girona i Vilafranca.

De quan la realitat virtual era el pessebre

Francesc-Marc Álvaro

Escriptor, periodista i professor a la Universitat Ramon Llull

L'única realitat virtual que llavors teníem a l'abast era el pessebre. Ni maquinetes de jocs en tres dimensions ni cap altra recreació digital de l'experiència, només el pessebre. Durant anys, vaig muntar-lo en un moble de la galeria de casa, dins d'un dels seus prestatges amples, una mena de perfecta caixa escènica feta a la mida de les figuretes de què disposava, que eren de plàstic i no tenien cap mena de glamour. Amb el temps, vaig anar depurant el meu sistema, fent més suggerent la representació d'aquell misteri: un cel més digne del protagonista, un mirall en comptes de paper de plata per evocar l'aigua del riu, un paller nou amb dos pastors fent la becaina, fins arribar a l'any en què – menat per un punt surrealista parent de les cançons d'en Sisa – també vaig col·locar-hi, en un cantó, vora l'anacrònic i clàssic capellà del paraigua, un parell de guàrdies civils, no menys anacrònics. "Nen, quines bestieses fas!", va exclamar la meua mare en veure aquell espectacle, disposada a tolerar un mossèn en el paisatge del naixement de Jesús però no pas dos membres de l'institut armat.

El meu pessebre no va ser mai cap gran cosa. Era un pessebre modest, sense pretensions. Un pessebre terriblement vulgar, com n'hi ha mil. Era el que la meua escassa habilitat i la

meua molta il·lusió d'aquells anys podien produir. Al capdavant, el més important era que aquella escenografia permetia materialitzar i reviure un relat fabulós i fascinant, una història sensacional que ens relligava, ens vinculava i ens permetia explicar-nos algunes coses que mai acabarem d'entendre. Muntar el pessebre – ara ho comprenc – m'entusiasmava perquè era com escriure una història, com rodar una pel·lícula, com dirigir una obra de teatre o una òpera... Celebràvem el naixement de Déu fill però ens sentíem com Déu pare perquè podíem crear un petit món amb molsa, trossos de suro, farina que feia de neu i una bombeta estratègicament ubicada.

El ritual de fer el pessebre, mentre la mare feinejava per la cuina, era tan o més important que la resta de dies de Nadal i era la manera de deixar enrere les obligacions escolars i submergir-me en un temps especial del qual sempre en sortia amb un any més, atès que sóc nascut el 6 de gener. I, després de fer el pessebre, ens dedicàvem a guarnir l'arbre de Nadal, en un prodigi de sincretisme de costums i consums que, com és sabut, va generalitzar-se a Catalunya a partir dels anys setanta. Pessebre, arbre, tió, Reis... Tot suma.

El temps era el més important, ho re-

cordo perfectament. Vull dir el control del temps sobre el pessebre. Ho vaig aprendre gràcies a mesurar cada dia les passes que havien de fer els tres Reis d'Orient, cavalcant els seus camells, per tal que no arribessin davant la cova del naixement ni massa aviat ni massa tard. D'altra banda, la molsa marcava l'inexorable pas real del temps en aquell tros de món inventat: s'anava assecant, anava perdent la seva flonja frescor verda i corroborava així que, malgrat la ficció, la naturalesa impregnava de veritat tota aquella petita escena i li atorgava una consistència especial, més enllà i més ençà de la intenció de qui l'havia bastit. La molsa era un passadís secret que unia el pessebre amb el bosc dibuixat on cada nen espera el pitjor i el millor de la vida.

Costava de desmuntar, el pessebre. Mai trobava el moment adequat de fer-ho i podien passar setmanes abans que el moble de la galeria tornés al seu aspecte habitual. No era mandra. Haver de desfer aquelles figuretes a la capsa de sabates on reposaven tot l'any em produïa una sensació de desfibrament interior, com haver de guardar el suro en una bossa o haver de llençar la molsa a la brossa. Tot plegat indicava que el pacte amb la fantasia que representaven els dies de Nadal ja no podia prolongar-se i que calia, per tant, posar-se les piles

i assumir que la vida normal tornava a reclamar-nos, severa i accelerada, repleta d'incerteses.

Mai no he volgut reproduir, ja d'adult, aquell pessebre d'abans. Potser algun any ho provi, potser per provar-me a mi mateix. Fóra un risc semblant al de reunir-se amb els vells companys d'escola en un sopar on ningú no sap què dir i un mateix se sent com un veritable estrany, com un extraterrestre de carnaval. La realitat és que el fet de no tenir fills m'ha permès observar els afers nadalencs amb més distància que no pas aquells dels meus amics que es veuen conduïts per l'entusiasme incansable de les seves criatures. Quin sen-

tit té el pessebre en les llars d'avui, connectades de manera opulenta amb el món i, a la vegada, aïllades radicalment de les persones? No ho sabria dir. Hi ha pessebres al Facebook? No ho descarto pas.

Tot i que admiro les obres dels genials pessebristes que esmercen hores i hores en construir un fragment de la vida que potser fou, fins al més petit detall, mai cap pessebre serà tan poderós, tan màgic i tan suggerent com aquell que feia el nen del carrer Sant Gregori, 5. El record tot ho mitifica, tot ho ennobleix, tot ho embelleix, ja ho sé. Em faig trampa? Sí, és clar. El pessebre també és una mena de trampa que la fe edifica en honor del futur, per lluitar contra la por i

la desesperança. Vivim temps de crisi i potser això ens hauria d'ajudar a redescobrir l'austeritat estilitzada del pessebre i aquella ironia que proclama el caganer, un home senzill que, sense voler-ho, lleva dramatisme al naixement del redemptor. Una certesa irrefutable: en el gran pessebre de la vida, tots hi acabem fent de cagners, un dia o altre.

Tinc present un dibuix d'en Tísner d'un pessebre vivent, publicat en un llibre que recollia moltes de les làmines que el ninotaire i escriptor va fer per al suplement dominical de La Vanguardia a final dels anys setanta. És el pessebre vivent de Corbera de Llobregat, però podria ser qualsevol pessebre dels que es fan i es desfan dins de les nostres cases. És un pessebre acolorit ple de bona gent, com sabia pintar-la l'enyorat i polifacètic autor. És un pessebre que convida a la compassió i a l'optimisme, modern i antic a la vegada, un lloc on ens agradaria passar-hi una llarga temporada. Perquè d'això es tracta, en definitiva: de penetrar una mica dins la faula per sortir-ne menys egoistes i malvats, menys neuròtics i violents, menys nicis i tristos. Fem el pessebre, em penso, per recordar que encara podem fugir. Exacte: per no perdre mai de vista que només la fugida ens salva. ♦

Sebastià Serra.
El Tatano, núm. 36

Temps de pessebres

Maria Barbal
Espectora

El primer pessebre que jo recordo a casa, a Tremp, el vaig parar jo. Devia tenir dotze anys. Havíem anat a comprar les figuretes de fang, amb el meu pare, a casa Creus, on venien des de merceria a cotxets per a criatures. Aquesta botiga encara continua activa i ampliada en un dels carrers comercials més importants de la capital del Pallars Jussà.

Així com de ben xica la vetlla de Nadal fèiem "cagar la tronca", posada dalt d'una caixa de fusta, tapada per una banda, i a cada estrofa acompanyada de buscallada, apareixien a sota, mandarines, uns caramels, quatre figues, nous, ...coses útils i de poca despesa en diners, en canvi, del pessebre, a casa no hi havia tradició. Potser ho explicaria que els pares provenien, tots dos, de famílies humils del Pallars de muntanya o bé que la guerra civil, no sols els havia empobrit, sinó que els havia destrossat l'alegria del naixement que potser tenien abans de 1936. Penso ara que l'opinió sobre alguns catòlics tampoc no devia incitar-los gaire a aquesta pràctica. Llavors, la dictadura franquista s'associava al catolicisme fosc, de preceptes i condemnes, de delacions, i ells havien estat castigats fora de mida. Ara que em ve a la memòria aquest episodi, admiro l'actitud del pare comprenent que per a la seva filla

existia una necessitat que ni ell ni la mare no sentien.

Jo vaig anar a col·legi de monges fins als catorze anys i crec que allí es feia el pessebre, però no en tinc un record marcat. Suposo, doncs, que per imitació del col·legi i d'algunes amigues, un any, devia ser a l'inici dels seixanta, vaig voler muntar un pessebre a casa.

Llavors no era difícil trobar a prop un xic de molsa i escorça per la cova i estava ben vist agafar-ne; ja era una mica més complicat fer-se amb el retalló de paper de plata per marcar un riu o un estany pensant en la figura de la dona que renta o del pescador. Probablement, la majoria d'aquest paper d'alumini sortia de les rajoles de xocolata; no era comú com avui tenir-ne rotlles a casa. Penso que en aquest format encara va tardar a comercialitzar-se.

Cap als setanta, a Barcelona, per fi descobriria altres pessebres. Quan vivia al carrer Avinyó, pels volts de Nadal, a la plaça Sant Jaume, a la catedral i a les nombroses parrròquies del voltant, em vagaria d'admira-ne i observar les similituds i les diferències. Grans i de figures meravelloses, més modestos, però amb un treball excepcional quant a escenografia i, per fi, la bellíssima exposició a l'església

de la Rambla, de nom Betlem, on gaudiria dels efectes de perspectiva i de llum dels diorames. En aquest període, estudiava a la Universitat, coneixia una altra mena de catòlics, havia connectat amb la tradició d'esquerres i la meva fe del col·legi tremolava. Nadal llavors per a mi era més que una celebració, un enigma entre els altres conreats durant la joventut. Les figures comprades a Tremp van dormir estona llarga dins de la capsa.

Explicat així, sembla que recullo en aquests mots un temps breu, però m'adono que he fet un salt d'anys. Fins que els nens no irrompen a casa no torna el pessebre. És bonic preparar-lo amb ells, visitar de nou tots aquells pessebres que es troben a la vora, arreu on anàvem i n'hi havia. Compràvem figures al mercat de Santa Llúcia i el fons de cel il·luminat d'estrelles.

Molt tard vaig descobrir que darre el resultat dels pessebres hi ha la dedicació pacient i delicada dels pessebristes. Una tradició artesanal que es deu perdre en el temps i que s'ha mantingut com tot allò que s'ho val i implica un col·lectiu.

Voldria felicitar aquelles persones que mantenen la tradició lligada a les nades, a la infantesa i a l'esperança. ♦

Música de Nadal

Xavier Orriols i Sendra
Músic i etnògraf

Costa imaginar unes festes de Nadal sense música i, de fet, costa imaginar qualsevulla esdeveniment festiu que es pretengui lluit sense el suport de la música. Però tenir la música desitjada per cada ocasió, amb més o menys rigor, avui és a l'abast de tothom i tant és així, que fins s'arriba aavorrir. I tanmateix el Nadal és diferent. Nadal té una música pròpia que assenyalava un singular paisatge sonor que l'identifica respecte a la resta d'esdeveniments del calendari, un paisatge sonor certament cada cop, com tot, més globalitzat, però en el que tossudament s'hi mantenen els aires de la terra i de la gent que hi habita.

Tot plegat ve de lluny i es va coure a les ribes de la Mediterrània amb la difusió del cristianisme per les zones urbanes de l'imperi romà. No hi ha cap altra festa cristiana que tan clarament porti la marca de la cultura llatina, que estigui tan arrelada a Roma com el cicle de festes nadal·lenques. El *Natalis solis invictus* (el naixement del sol invicte) dels romans, en la nova cosmogonia cristiana es convertiria en el Naixement de Jesús i es va fer amb una precisa connotació simbòlica, tenint en compte que el *sol/solis* llatí, a més de l'astre, designa també la seva llum. És a dir que el nostre Nadal, el de la cultura cristiana, en el temps del renaixement del sol celebra i commemora el

Representació del Sol

naixement de la llum del món, Jesucrist.

És necessària aquesta reflexió per copsar realment el sentit de la música nadal·lenca. Gran part de la música del misteri nadal·lenca cal incardinar-la en les anomenades i ancestrals "llibertats de desembre" apaivagat ressò medieval de les famoses festes saturnals a les que desenfrenadament s'abocava la societat romana en el mateix període solsticial de l'any. Si el guió de les tonades nadal·lenques el constitueixen determinats passatges evangèlics, canònics i també apòcrifs, la seva música i les ocasions de sonar-la s'inspira d'entrada en l'esperit exaltat i transgressor amb el què s'ha celebrat des de temps immemorial la inflexió de quan deixa d'allargar-se la foscor i torna a créixer la llum.

D'altra banda, amb la cristianització de molts d'aquests rituals hi apareixen uns nous protagonistes, els

pastors i amb ells la seva música i els seus instruments. Com és sabut i segons narren els evangelis, foren els ramaders que cuidaven el bestiar els primers als que va ser anunciada la bona nova del naixement de Jesús, i des de llavors l'imaginari del Nadal cristià sempre ha anat associat a aquesta professió i el seu entorn.

La Sibil·la

En l'àmbit català, el monument musical més antic i notable lligat amb el cicle festiu nadal·lenca el constitueix el Cant de la Sibil·la, del què se'n té notícia al monestir de Ripoll ja en el segle X, que llavors es cantava en llatí i a partir del segle XIII i també en altres indrets del país, en vulgar o català. Liquidada, com tantes altres manifestacions pel concili de Trento (1563) sobrevisqué parcialment en la part illenca dels Països Catalans i actualment es canta la nit de Nadal a les esglésies de Mallorca i l'Alguer, abans o després de la Missa del Gall i d'uns anys ençà també s'hi han afegit alguns temples del Principat i del País Valencià. És un cant de caire apocalíptic que recorda, en la com-

*Cant de la Sibil·la
a la Catedral de Ciutat de Mallorca.*

memoració del naixement de Crist (la seva primera vinguda) la segona i definitiva compareixença, en el Judici Final.

Alguns anys fins havíem tingut ocasió de veure la representació cantada en directe, tant a Mallorca al Santuari de Lluch, com a Barcelona a Santa Maria del Mar, en retransmissió televisada pel Canal 33 de Televisió de Catalunya. Tanmateix hi ha una notable diferència d'estil entre moltes de les versions que es fan a les Balears, on ha estat una pràctica viva i continuada, i les reposicions que es fan a partir de versions recollides en manuscrits, seguint uns criteris més concertístics, moltes d'elles divulgades en edicions discogràfiques per formacions musical especialitzades en música antiga. El Cant de la Sibila recentment ha estat reconegut per la UNESCO com a Patrimoni Cultural de la Humanitat.

Nadales

Tot i això, el corpus més important de la música natalenca el formen les cançons que coneixem com a *nadales*, conegudes com *villancicos* en l'àmbit castellà, *natalendas* a Portugal, *carols* en la parla anglesa, *pastorelles* a Itàlia o *noëls* en la llengua francesa, generades totes elles en cultures d'arrel cristiana, i s'interpreten en les diades natalenques, especialment a la nit de Nadal. Algunes nadales catalanes ens indiquen clarament que provenen de representacions per la seva estructura dialogada. Els especialistes que han estudiat la seva evolució al nostre país, fan notar com es transforma el gènere, des d'unes concep-

cions més populars i lliures a uns models més cultes i elaborats, i com l'espontaneïtat i fins l'exabrupte són substituïts per bagatge doctrinal i ideològic prou determinats.

D'altra banda hi ha hagut una progressiva incorporació al cançoner natalenc de cançons d'altres països adaptades a la nostra llengua, de la mateixa manera que alguna de les nostres s'ha convertit també en universal, i penso en *El cant dels ocells*, tan divulgada per Pau Casals amb el seu violoncel, que quaranta anys enrere la cantant folk nord-americana Joan Baez va incorporar en un elapé de nadales de diverses ètnies.

Les cançons de Nadal constitueixen una part important del llegat tramés durant generacions per la tradició oral i també per nombrosos cançoners a partir del segle XIX i fins els nostres dies. Algunes d'emblemàtiques com *La Mare de Déu quan era xiqueta* o *El Noi de la Mare* s'han convertit també en cançons de bressol.

NADALES
POPULARS

Cançonet de Nadal

Cantarelles

Precisament els més petits, la mainada, són els escollits, el centre de les festes que celebren la vida en el punt crucial de l'hivern, representades en el paradigma de l'infantament de Jesús. Per això, en la música natalenca hi tenen cabuda una colla de cançons i cantarelles infantils, algunes en vigència i altres en el record, a resultes de l'estat de gràcia que nens i nenes gaudeixen en el cicle natalenc correspost amb regals i prebendes. En primer lloc les cançons de captiri i diada, que la modernitat urbana i la renda per càpita entre d'altres factors ha fet desaparèixer. En el temps pre-natalenc era comú a diversos pobles d'Europa el captiri de Sant Nicolau, que el practicaven els nens el 6 de desembre, diada del sant. Al sortir de l'escola passaven per les cases cantant i demanant queviures i llaminadures i també diners.

El que els nens feien per Sant Nicolau (al País Valencià se'ls anomenaven *nicolauets*) les nenes ho practicaven el dia de Santa Llúcia. Les *llucietes* també tenien les seves cançonetes que feien referència a la santa i a la salut visual, atribut de la patrona d'estudiants i modistes com el seu nom indica (del llatí *lux-lucis*, és a dir, llum).

Al nostre país l'esquema es configura amb un enfilall de corrandes, que poden tenir una entrada que alhora es fa servir de tornada.

El pare Jaume Gabarró, monjo del cistercenc monestir de Santa Maria de Solius, fa uns pocs anys ens va felicitar el Nadal i al tarjetó hi va ad-

juntar les cançons de captiri dels *nicolauets* i també de les *llucietes*, que ell havia cantat de petit i encara havia pogut recollir l'any 1983 a Molins de Rei (Baix Llobregat), la seva ciutat natal, de les que en reproduïm l'entrada:

Cant de Sant Nicolau (fragment)

Cant de Santa Llúcia (fragment)

Més llunyanes queden els captiris de la vigília o vesprada de Nadal. Al País Valencià els nens s'acompanyaven amb simbombes i panderetes per recollir l'*asquinaldo* amb cobles de l'estil:

Esta nit anirem
a casa d'un amic
que segur bunyols tindrem...

Alguns amics de la Casa de Castilla y León del meu poble m'expliquen també com anaven per les cases sonant ximbombes amb la cantarella:

O nos dais el aguinaldo
u os damos de este caldo
rum, rum, rum, rum...

A Catalunya també havia estat practicat el captiri de Ninou o Cap d'Any. Ninou, Ninou,
la cua del bou...

La cantarella infantil més practicada i vigent arreu del país amb infinites variants és la de fer cagar el tió mentre es colpeja amb bastons a la vetlla o el dia de Nadal, abans o després de dinar segons els indrets o les famílies:

Caga tió,
sinó et daré bastó...

Al final del cicle també hi ha les cançonetes d'anar a rebre els Reis. Jo mateix fent de músic en vaig sentir una a principis dels anys mil nou-cents vuitanta a Salomó (Tarragonès), on tota la canalla amb fanallets esperava la cavalcada a l'entrada del poble amb una preciosa cantúria, que encara s'hi pot sentir.

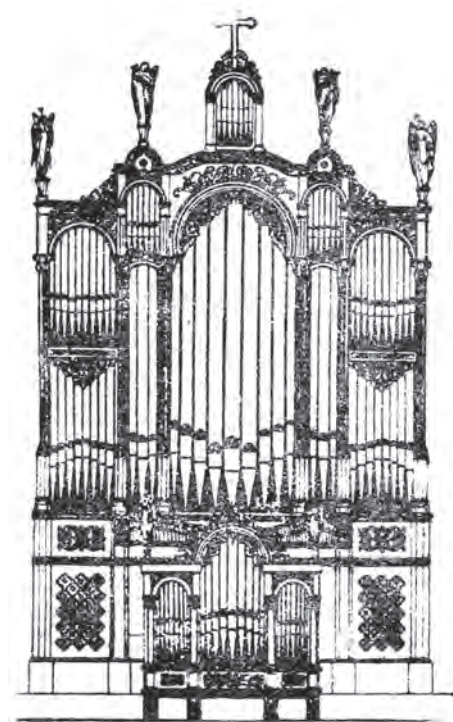
Cal tenir en compte que les cançons d'anar a rebre els Reis són molt an-

teriors a les cavalcades, les quals són relativament recents. A la majoria de llocs no van més enrere que a finals del segle XIX. Abans, els nens i nenes anaven a rebre uns Reis dels que no veurien sinó només uns senyals, com el resplendor de la posta de sol o una estrella que brillava més que les altres, però cantaven i feien sorolls perquè els Sants Reis s'adonessin que eren allà i a la nit els deixessin regals.

A l'església

Hi ha també la música vinculada a la litúrgia de la vetlla i el dia de Nadal. La barreja de música sacra i profana que diacrònicament s'hi observa, és un altre senyal del caràcter joiós i fora del comú de la festa.

Antigament, en els tres nocturns de les matines de Nadal que precedien la Missa del Gall, constituïdes de salms, antífones, lliçons i responsoris,

Antic orgue de l'Arxiprestal de Sant Antoni Abat de Vilanova i la Geltrú, destruït el 1936.

s'hi intercalaven les anomenades *llicències d'orgue*, que eren peces profanes populars que els organistes improvisaven sobre temes coneguts per alegrar als fidels la llarga vetlla de la nit de Nadal. Els antics quaderns d'organista per aquest ús dels segles XVIII i XIX que es conserven són un excel·lent recull de la música popular d'aquella època, un treball de camp *avant la lettre* que ens ha fet arribar una música que segurament s'hauria perdut perquè era interpretada per músics de carrer ambulants abans de ser copiada pels organistes per re-interpretar-la amb variacions, que reforçaven amb els efectes especials de determinats registres dels orgues.

S'interpretaven també en aquests dies les anomenades *misses pastorils*. L'ordinari de la missa llatina era cantat amb músiques populars, amb ritmes i aires pastorils o pastorals, amb un tarannà divertit, allunyat dels cànons del cant gregorià o la música sagrada del barroc i el clacisme. A Barcelona era tradició, el dia de Nadal, anar a la catedral a escoltar la missa pastoril del mestre Ramon Vilanova, composta l'any 1828.

També havien estat en boga, especialment a les zones rurals, les *pastorades* o adoració dels pastors (els que tenien aquesta professió), que acudien a adorar el Nen Jesús acompanyats d'un xai o anyell engalanat i tocant els seus instruments (flabials, gralls, sacs de gemecs, simbombes, panderos, ferrets, ect.) la nit de Nadal en la Missa del Gall.

Tot plegat va desaparèixer amb la promulgació del Motu Propio del

Papa Pius X, el dia de Santa Cecília de 1903, que comportaria un canvi de paradigma i models de la música en la litúrgia, amb un retorn al cant gregorià i les polifonies del Renaixement, juntament amb unes noves maneres compositives inspirades pel clergue i músic assessor del Sant Pare, Lorenzo Perossi. Les noves disposicions les van acollir a Catalunya músics eminents com Mn. Lluís Romeu, el mestre Lluís Millet o els monjos de Montserrat, on l'any 1915 es va celebrar el Primer Congrés Litúrgic en el què la secció de música s'anomenà *Secció de gregorianisme i vulgarització litúrgica*. Hi ha melodies del cant pla o gregorià que han quedat fixades al repertori de la nit de nadal com *Adeste fideles* o *Puer natus*, que podem sentir i cantar encara.

L'espectacle

És prou conegut també tot el repertori vinculat a les representacions musicals i teatrals del cicle que a Catalunya hem mantingut en una insòlita i tossuda vigència des

de l'època medieval amb el nom de *Pastorets*. La música tindria antecessors en les *ensaladas* o popurris teatralitzats, compostes al segle XVI, en les que excel·liren els compositors Mateu Fletxa el Vell o Bartomeu Càrceres, entre d'altres. El fil conductor temàtic de moltes *ensalades* és el mateix que els Pastorets, una lluita entre el bé i el mal amb el naixement de Jesús com a solució.

Modernament, la música dels Pastorets s'associa al gènere de la sarsuela, amb cors, solos i recitatiu, naturalment de tema nadalenc. Penso en els excel·lents treballs dels mestres Manuel Bosser per *El Nadal dels Pastors* o de Miquel Ferrer i Ramonacho per *l'Estel de Natzaret*, entre molts altres. Hi ha també la brevíssima Adoració dels Pastors de l'immens Jacint Verdaguer, que en les seves Obres Completes s'indica com *un quadret líric en un acte*, amb música d'Enric Morera (1901), que jo no he sentit.

En un altre ordre situariem el cèlebre oratori *El Pessebre*, una extraor-

Apoteosi d'uns Pastorets. Any 1941.

dinària producció forjada en l'enyor nadalenc de l'exili. Amb lletra de Joan Alavedra i música de Pau Casals, va ser estrenat el 1959 a Acapulco (Mèxic) i no va arribar a Barcelona, després de donar la volta al món, fins el 1967.

Hi ha també moltes altres realitzacions combinades de poetes i músics moderns i contemporanis que han ampliat el repertori de les nades amb excel·lència, encara que en un registre més concertístic, i penso en *El Rústec Villancet* de Josep Carner i música de Lluís Millet, *El Romanço de Santa Llúcia* de Josep M. de Sagarra i Eduard Toldrà, que divulgat pel cantant Emili Vendrell esdevingué una estesa cançó popular, o les més recents *Mira quina resplendor* de Frederic Mompou o *La Cançó dels tres Reis* ("un grec, un groc i un negre") de Joan Argenté i música de Jordi Alcaraz, per citar-ne algunes.

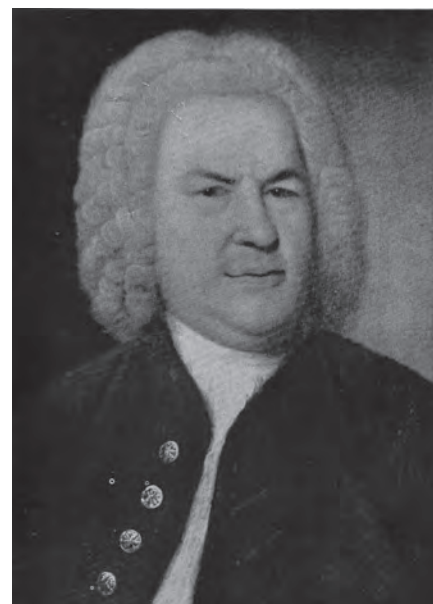
En aquest món tan comunicat no podem deixar de banda els grans clàssics de la música universal, i també

podem aprofitar les festes de Nadal per escoltar de nou la *Cantata* per la nit de Nadal de Johan Sebastian Bach o el *Concerto grosso* de Corelli per a la mateixa nit, ple d'unes resonàncies pastorívoles tan properes, o l'oratori *El Messies* de Haendel, o la *Ceremony of Carols* de Benjamin Britten. També assistir a algun dels molts concerts que el moviment associatiu més nombrós del nostre país, que són les corals i orfeons, ens prodiga. O deixar-se endur per la moderna tradició dels concerts de valsos i polques que feliciten el nou any.

Cloenda

En tot aquest enfilall d'ocasions i situacions per la música nadalenca, el pessebrisme, és a dir la voluntat de fer el pessebre, sigui casolà o espectacular, hi juga el paper de catalitzador, allò que provoca per la seva sola presència la realització de quelcom que existia potencialment, segons assenyala el diccionari normatiu.

El pessebre posa a l'abast de tot-hom l'oportunitat de fer o posar la

Retrat de Johan Sebastian Bach

música adequada i circumstancial, sigui a casa o al carrer. A la meua ciutat, els nois i noies que aprenen o ja saben fer sonar instruments de la música popular i tradicional, cada any, pels volts de Nadal, surten un vespre a interpretar pels carrers tonades del temps i fan cap al grandíós pessebre que l'associació pessebrista local munta a la plaça de la Vila, on hi sonen la darrera tocada i se'n van feliços tots plegats a menjar torrons. ♦

Música al carrer la Nit de Nadal segons un gravat vuitcentista.

**Federació Catalana de
Pessebristes**

1985 - 2010

Figures de **Pessebre**

Grans mestres
catalans

Del 12 de desembre de 2010
al 2 de febrer de 2011

Figura commemorativa del 25è aniversari

Encara no l'has comprat?
Alguns ja ho hem fet...

Daniel José Pons

Escultor

Josep Iglesias Sanahuja

Emmotllador

Gemma Bertran Fabregat

Pintora

Per comprar la figura
cal posar-se en contacte
en el telèfon 609 822 230

Del 26 de novembre
al 16 de gener

ARA VE NADAL

Exposició de Pessebres
ATENEU CAIXA LAIETANA

41a Trobada de
Pessebristes de
Catalunya i Balears

La Riera, 92. Mataró

Tallers i Demostracions

Laborables: de 17,30 a 20,30h
Diumenges i festius: d'11,30 a 13,30
i de 18,30 a 20,30h

www.fundacioaixalaietana.es

associació
pessebristes
mataró

FUNDACIÓ CAIXA LAIETANA